

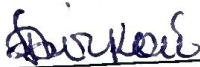
МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра обліку та аудиту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ПІДПРИЄМСТВ З ОЗНАКАМИ
РИЗИКОВОСТІ

Здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня
II курсу, ОМА-24-1 групи,
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
освітня програма «Державний аудит;
судово-економічна експертиза у фінансових
розслідуваннях»

підпис здобувача
вищої освіти

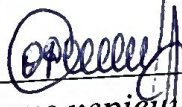
Почкай Катерина
Михайлівна

Науковий керівник

підпис керівника

Доктор філософії
Гришук Г.В.

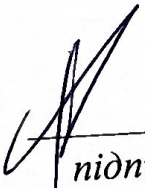
Керівник освітньо-
професійної програми

підпис керівника
ОПП

к.е.н., доцент
Рябчук О.Г.

Допущено до захисту за рішенням кафедри обліку та аудиту
протокол від «19» листопада 2026 № 13

Завідувач кафедри

підпис

д.е.н., професор
Лісовий А.В.

Ірпінь – 2026

Реєстрація № 11 19.01.2026 Сергій ДД
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 19.01.2026 ТЗ
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 74/014 03.02.2026 Лав Лав
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: Лав Лавренкова Ю.М.
(підпис) (ініціали, ПІБ)

Члени комісії: Л Лісовий А.В.
(підпис) (ініціали, ПІБ)
Лав Савченко А.М.
(підпис) (ініціали, ПІБ)
Лав Танасюк О.В.
(підпис) (ініціали, ПІБ)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, ПІБ
ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ НАУКОВИМ КЕРІВНИКОМ				
1. Зміст роботи (наукова і практична значимість роботи, її наукова новизна, глибина дослідження, здатність екстраполяції теоретичних висновків до практичних ситуацій, наявність сильних і слабких сторін, логічність та послідовність викладення матеріалу тощо)	від 0 до 30	21		FL
2. Рівень підготовки здобувача (володіння професійною термінологією, вміння здійснювати аналіз, приймати рішення, вносити пропозиції тощо)	від 0 до 10	7		FL
3. Ставлення здобувача до виконуваної роботи (дотримання календарного плану, урахування пропозицій зауважень наукового керівника, оформлення роботи тощо)	від 0 до 10	9		FL
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	37		FL

ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ

1. Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	22		
4. Апробація (участь у конференціях, публікація статті)	від 0 до 10	—		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	37		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	74		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
74	C	4	03.02.26	FL

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	EX	2 (незадовільно)

АНОТАЦІЯ

назва кваліфікаційної роботи: Податковий контроль підприємств з ознаками ризикованості

Мета роботи полягає в дослідженні теоретичних, організаційних та методичних аспектів здійснення податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості, а також визначенні напрямів його вдосконалення на регіональному рівні.

Завданнями роботи є: розкриття сутності податкового контролю; навести характеристику діяльності ГУ ДПС у Чернігівській області; провести дослідження організаційних засад контролю ризикових платників; зробити аналіз методики проведення податкових перевірок; надати визначення проблем здійснення контролю; навести обґрунтування шляхів його вдосконалення із застосуванням сучасних технологій.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти здійснення податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості.

Об'єктом дослідження виступає діяльність ГУ ДПС у Чернігівській області щодо організації та здійснення податкового контролю ризикових суб'єктів господарювання.

Базою дослідження виступає Головне управління ДПС у Чернігівській області.

За результатами дослідження сформульовані практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості, зокрема на основі впровадження технологій штучного інтелекту та інтелектуальних систем аналізу даних.

Одержані результати можуть бути використані податковими органами для підвищення ефективності контролю, покращення процесів ідентифікації ризикових платників, мінімізації схем ухилення від оподаткування та посилення бюджетної безпеки держави.

Дипломна робота містить 53 сторінки, 9 таблиць, 14 рисунків, список використаних джерел з 31 найменування та 1 додаток.

Ключові слова: податковий контроль, ризикові платники, податкові ризики, ризик-орієнтований підхід, податкова політика, ДПС.

Рік виконання дипломної роботи: 2025

Рік захисту роботи: 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВ З ОЗНАКАМИ РИЗИКОВОСТІ ОСОБЛИВОСТЕЙ.....	11
1.1. Теоретичне обґрунтування податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості.....	11
1.2. Загальна характеристика діяльності Головного управління ДПС у Чернігівській області.....	19
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДПС У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІДПРИЄМСТВ З ОЗНАКАМИ РИЗИКОВАНOSTІ.....	26
2.1. Організаційні засади проведення податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості в ГУ ДПС у Чернігівській області.....	26
2.2. Методика проведення податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості Головним управлінням ДПС у Чернігівській області.....	36
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДПС У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІДПРИЄМСТВ З ОЗНАКАМИ РИЗИКОВАНOSTІ В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....	48
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТОК.....	60

ВСТУП

Сучасні умови функціонування економіки України характеризуються високим рівнем невизначеності, зумовленої воєнним станом, трансформацією фінансових потоків, необхідністю оперативного наповнення бюджету та забезпеченням фінансової безпеки держави. У цих умовах підвищується значення ефективного податкового контролю, який виступає ключовим інструментом попередження ухилення від оподаткування, протидії тінізації економічних процесів та забезпечення стабільності бюджетної системи. Особливої актуальності набуває податковий контроль підприємств з ознаками ризикованості, діяльність яких може бути пов'язана із мінімізацією податкових зобов'язань, використанням фіктивних операцій та формуванням схемного податкового кредиту.

У системі податкового адміністрування Головне управління ДПС у Чернігівській області відіграє важливу роль у формуванні механізмів контролю за платниками податків, ідентифікації та моніторингу ризикових суб'єктів господарювання, а також у забезпеченні належного рівня податкової дисципліни. Сучасні виклики потребують від податкових органів швидкого реагування, впровадження аналітичних інструментів, удосконалення методів оцінки ризиків, а також застосування новітніх технологій, зокрема систем штучного інтелекту.

Дослідженню ризик-орієнтованого підходу до податкового контролю присвячені праці таких науковців як Грищук Г., Іванішина О., Китайчук Т., Краєвський В., Мискін Ю., Найденко О., Панасейко І., Прокопенко І., Скорик М., Смирна К. та ін. Аналіз наукових підходів свідчить про багатовимірність трактування сутності податкового контролю.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних аспектів, організаційних та методичних підходів до здійснення податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості, а також визначення перспективних

напрямів удосконалення цієї діяльності Головного управління ДПС у Чернігівській області.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- розкрити теоретичну сутність та концептуальні основи податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості;
- надати загальну характеристику діяльності ГУ ДПС у Чернігівській області;
- дослідити організаційні засади здійснення податкового контролю ризикових платників податків у регіональному підрозділі ДПС;
- проаналізувати методику проведення податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості;
- визначити проблеми та недоліки у процесі контролю таких суб'єктів господарювання;
- обґрунтувати напрями вдосконалення податкового контролю, зокрема на основі впровадження технологій штучного інтелекту та інтелектуальних систем аналізу даних.

Об'єктом дослідження виступає діяльність Головного управління ДПС у Чернігівській області щодо організації та проведення податкового контролю ризикових суб'єктів господарювання.

Базою дослідження є Головне управління ДПС у Чернігівській області.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти здійснення податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості.

Методи дослідження представлені комплексом теоретичних, емпіричних та аналітичних методів дослідження, зокрема аналіз та узагальнення наукової літератури, синтез і порівняння підходів, спостереження, анкетування та інтерв'ювання, документальний аналіз, а також статистичну обробку даних і моделювання для оцінки тенденцій і прогнозування розвитку досліджуваного явища, що дозволяє всебічно вивчити проблему та сформулювати обґрунтовані висновки.

Джерелами інформації є праці вітчизняних і зарубіжних учених у сфері

податкової політики, контролю та адміністрування, нормативно-правові акти України, методичні матеріали ДПС та інші офіційні документи.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні трансформації податкового контролю через впровадження ризик-орієнтованих моделей управління на базі ГУ ДПС у Чернігівській області.

Практичне значення роботи полягає у формування стратегії вдосконалення податкового контролю діяльності підприємств з ознаками ризикованості в ГУ ДПС у Чернігівській області.

Апробація кваліфікаційної роботи. Результати дослідження були апробовані шляхом публікації 2 наукових статей у фахових виданнях, що підтверджує їх практичну та наукову значущість.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 53 сторінках та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, список використаних джерел містить 31 найменування та 1 додатку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВ З ОЗНАКАМИ РИЗИКОВОСТІ ОСОБЛИВОСТЕЙ

1.1. Теоретичне обґрунтування податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості

Одним із найважливіших напрямів діяльності контролюючих органів у сфері протидії ухиленню від сплати податків є розширення обсягу інформаційних ресурсів та формування чітких і обґрунтованих критеріїв для виявлення суб'єктів господарювання з підвищеним рівнем ризику [1]. Перед тим як дослідити діяльність податкових органів у сфері контролю, пропонується розглянути сутність податкового контролю у науковій літературі. І. Панасейко, С. Панасейко та М. Панасейко [1] розглядають його як інструмент реалізації податкової політики, що підтримує фінансову стійкість держави в умовах економічної нестабільності. Г. Грищук і С. Чепіль [2] наголошують на ролі податкового контролю у протидії тіньовій економіці та формуванні прозорого бізнес-середовища. Т. Китайчук [3] пов'язує ефективність контролю з якістю податкових реформ, підкреслюючи його значення для підвищення результативності системи оподаткування. К. Смирна [4] вказує, що контроль має не лише фіскальний, а й регулятивний характер – сприяє добровільному виконанню податкових обов'язків і зменшенню податкового тиску. Ю. Табенська, Т. Томнюк та І. Грицюк [5] трактують його як елемент державного податкового менеджменту, орієнтований на прозорість фінансових потоків і підвищення відповідальності платників. Отже, податковий контроль у науковій літературі розглядається як комплексна система управлінських і правових дій, що забезпечує дотримання податкового законодавства, запобігає порушенням і сприяє формуванню ефективної та стабільної фінансової політики держави.

Ефективність перевірок податкових органів і, як наслідок, обсяг додаткових податкових надходжень до державного бюджету значною мірою залежить від того, наскільки ці критерії будуть змістовними, кількісно вимірюваними та такими, що піддаються порівнянню [6-7].

На практиці Державна податкова служба України ідентифікує ризикових платників податків, аналізуючи широкий спектр показників податкових ризиків, переважно пов'язаних зі сплатою ПДВ та оподаткуванням заробітної плати. Ці показники можуть мати різний ступінь інформативності щодо ймовірності застосування суб'єктами господарювання схем мінімізації податкових зобов'язань. Згідно з Податковим кодексом України, податковий ризик (або комплаєнс-ризик) розглядається як ймовірність невиконання платником своїх податкових обов'язків, що може проявлятися у несвоєчасній постановці на облік, неналежній реєстрації окремих видів податків, затримці або неповному поданні звітності, заниженні сум податкових зобов'язань чи їхній несвоєчасній сплаті [27]. Також до податкових ризиків відносять можливість порушення вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого здійснюють податкові органи. Таке формулювання підкреслює, що податковий ризик являється не лише потенційним порушенням податкових норм, а й загалом відхиленням від належного виконання платником своїх обов'язків перед державою, що може мати фінансові наслідки для бюджету.

В табл. 1.1 пропонується навести характеристику контролюючих податкових органів, які відповідають за вчасну та правомірну сплату податків.

Таблиця 1.1

Характеристика напрямку діяльності державних податкових органів
України в сфері проведення податкового контролю

Орган	Оновлений опис діяльності
1	2
Державна податкова служба України	Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів, здійснює контроль за їх своєчасністю та правильністю сплати, проводить планові й позапланові податкові перевірки, а також надає роз'яснення щодо змін у податковому законодавстві.

Державна митна служба України	Орган, відповідальний за контроль справляння митних платежів, акцизів і ПДВ під час імпорту товарів, а також за запобігання контрабанді, правопорушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності та ухиленню від податкових зобов'язань при здійсненні ЗЕД.
-------------------------------	---

Продовження табл. 1.1

1	2
Рахункова палата України	Здійснює контроль за надходженням податкових платежів до державного бюджету, проводить аналітичну оцінку ефективності їх адміністрування та перевіряє рівень виконання планових показників сплати податків.
Державна аудиторська служба України	Наглядає за використанням бюджетних коштів підприємствами, які отримують державне фінансування, виявляє порушення у сфері фінансової діяльності, у тому числі пов'язані зі сплатою податків, і надає рекомендації щодо їх усунення.
Бюро економічної безпеки України та Національне антикорупційне бюро України	Розслідують кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від сплати податків, економічними злочинами та корупційними схемами, а також здійснюють заходи з недопущення повторного вчинення таких правопорушень.
Державна казначейська служба України	Контролює надходження та використання коштів державного бюджету, веде облік податкових надходжень, забезпечує їх своєчасне зарахування та розподіл між бюджетами різних рівнів.
Міністерство фінансів України	Визначає стратегічні напрями податкової політики держави, розробляє законодавчі ініціативи у сфері оподаткування, координує роботу податкових органів і здійснює моніторинг ефективності податкового адміністрування.
Органи місцевого самоврядування (районні та обласні державні адміністрації)	Здійснюють нагляд за сплатою податків на місцевому рівні, контролюють виконання податкових зобов'язань суб'єктами господарювання, що діють у межах територіальних громад.

Джерело: сформовано на підставі [8-12]

Отже, перелічені вище державні інституції відіграють ключову роль у системі податкового регулювання України. Вони забезпечують належне адміністрування податків, здійснюють контроль за виконанням податкових зобов'язань суб'єктами господарювання та сприяють стабільному надходженню коштів до бюджету, обсяги яких мають тенденцію до щорічного зростання (рис. 1.1).

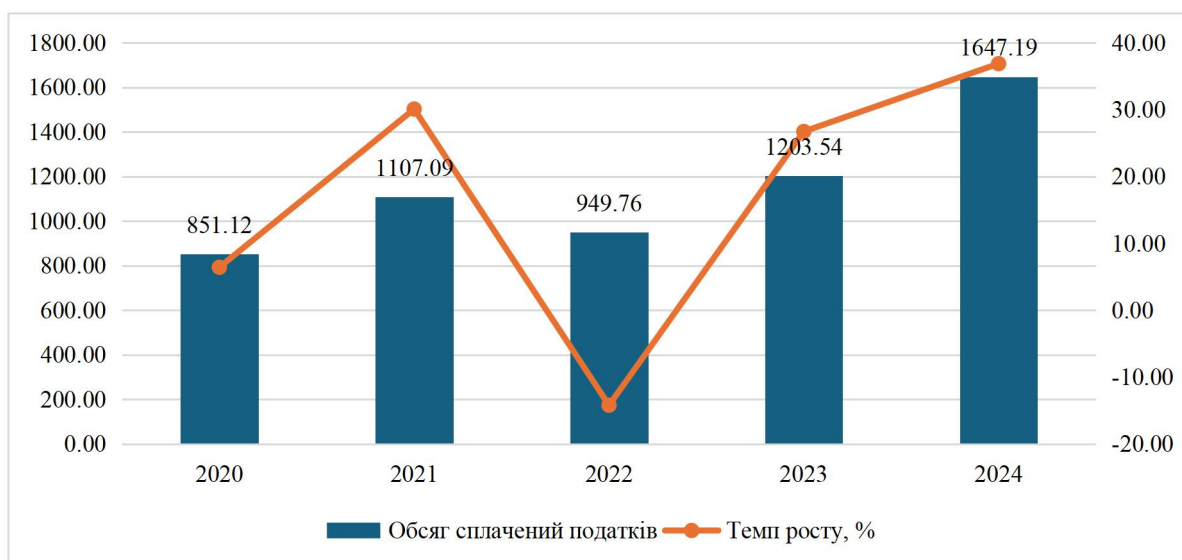

Рис. 1.1. Динаміка обсягу податкових платежів в бюджет України за 2020-2024 рр, млрд. грн.

Джерело: сформовано на підставі [13]

Отже, аналіз податкових надходжень свідчить, що у 2022 р. їх обсяг суттєво скоротився порівняно з попереднім роком – на 14,21%, що передусім було зумовлено повномасштабним вторгненням РФ та окупацією частини територій, на яких розташовувалися великі металургійні підприємства – ключові платники податків. Додатковим чинником зниження надходжень стало впровадження урядом низки заходів, спрямованих на підтримку бізнесу та пом'якшення податкового навантаження. Натомість у 2023–2024 рр. спостерігається суттєве зростання податкових платежів – на 26,72% у 2023 р. та на 36,86% у 2024 р. в порівнянні з попередніми періодами. Власне це зростання пояснюється релокацією підприємств, відновленням їхньої діяльності та поверненням до регулярного виконання податкових зобов'язань.

Як видно з аналізу обсягів податкових платежів, вони відіграють важливу роль у формуванні бюджету країни, саме тому податковий контроль є одним із найефективніших інструментів їх збору, що передусім стосується підприємств з високим рівнем ризиковості. Відповідно до чинного законодавства, зокрема Порядку формування плану-графіка документальних планових перевірок платників податків (затвердженого наказом Міністерства

фінансів України від 2 червня 2015 р. № 524) [14], визначено основні критерії, які свідчать про наявність ризику у підприємства.

Ризиковими вважаються підприємства, у діяльності яких виявляються ознаки фіктивності або ухилення від оподаткування, тобто підприємства, які зареєстровані на підроблені документи, без наміру вести господарську діяльність чи без відома власників, із судимим керівництвом або зареєстровані за адресою на окупованій території. Ознаками ризику також слід вважати відсутність банківських рахунків, неподання звітності, зв'язки з банкрутами та сумнівні операції. На рівні господарських дій ризиковість проявляється у невідповідності обсягів постачання залишкам товарів, відсутності ліцензій чи реєстрації платником акцизу, зміні номенклатури без внесення до таблиці даних і завищенні сум компенсацій. Отож, більш детальніше критерії ризиковості підприємств наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Характеристика критеріїв ризиковості підприємства

Критерій	Характеристика
1	2
<i>Ризиковість платника податку</i>	
Реєстрація на підроблені або недійсні документи	Підприємство створено або перереєстроване на підставі фальшивих, загублених чи недійсних документів.
Передача бізнесу неіснуючим чи померлим особам	Реєстрацію здійснили особи, які передали управління фіктивним або померлим особам.
Реєстрація без наміру вести діяльність	Засновники не планували здійснювати господарську діяльність або використовувати свої повноваження.
Діяльність без відома засновників	Бізнес зареєстрований або діє без згоди офіційних власників чи керівників.
Судимість керівництва	Посадові особи мають незняту чи непогашену судимість за створення фіктивних підприємств.
Інші ризикові обставини	Реєстрація за адресою на окупованій території;
	Реєстрація як платник ПДВ менше 3 місяців тому;
	Відсутність банківських рахунків;
	Зв'язок з підприємствами-банкрутами за останні 3 роки;
	Неподання звітності з ПДВ чи фінансової звітності;
	Наявність податкової інформації про сумнівні операції.
<i>Ризиковість здійснення операцій</i>	
Невідповідність обсягів постачання залишкам	Обсяг постачання перевищує придбання з урахуванням допустимих меж, а товар не зазначений у таблиці даних платника.

Продовження табл. 1.2

1	2
Відсутність чинних ліцензій	Платник не має необхідних дозволів для виробництва, експорту, імпорту або торгівлі підакцизними товарами.
Відсутність у реєстрі платників акцизного податку	Суб'єкт не зареєстрований як платник акцизу на пальне на дату складання податкової накладної.
Зміна номенклатури без відповідної реєстрації	Розрахунок коригування передбачає зміну номенклатури товару/послуги, не внесеної до таблиці даних платника.
Надмірна сума компенсації	Сума зменшення податкових зобов'язань перевищує різницю між обсягами придбаного та реалізованого товару/послуги.

Джерело: сформовано на підставі [15]

Аналізуючи табл. 1.2, слід відзначити, що критерії ризиковості дозволяють податковим органам оперативно виявляти підприємства з ознаками фіктивності, сумнівної діяльності чи порушень звітності. Вони охоплюють як обставини реєстрації та поведінки платника, так і характер здійснюваних ним операцій. Застосування цих критеріїв підвищує ефективність податкового контролю, зменшує ризик ухилення від оподаткування та сприяє прозорості бізнес-середовища.

Аналіз нормативно-правових актів, які регламентують процес ідентифікації ризикових платників податків, свідчить, що головними критеріями при цьому є «індивідуальна податкова поведінка» та загальна ризиковість господарської діяльності. Саме тому, оцінка індивідуальної податкової поведінки повинна базуватися на комплексному опрацюванні інформації про діяльність платника, що міститься у розпорядженні фіскальних органів, а саме: реєстраційних даних, податкової звітності, результатів перевірок, а також зовнішніх джерел інформації [16].

Водночас одним із суттєвих недоліків сучасної практики роботи ДПС є зосередженість лише на визначенні загального рівня ризику без деталізації конкретних податкових ризиків до рівня визначення можливого виду правопорушення. В даному контексті важливим є проведення глибокого аналізу податкових ризиків шляхом систематизації, якісної обробки та всебічного

аналізу податкової й фінансово-господарської інформації, отриманої від платників податків та накопиченої в базах даних.

Отож, на рис. 1.2. пропонується навести алгоритм податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості саме в контексті глибшого аналізу їхнього звітності.

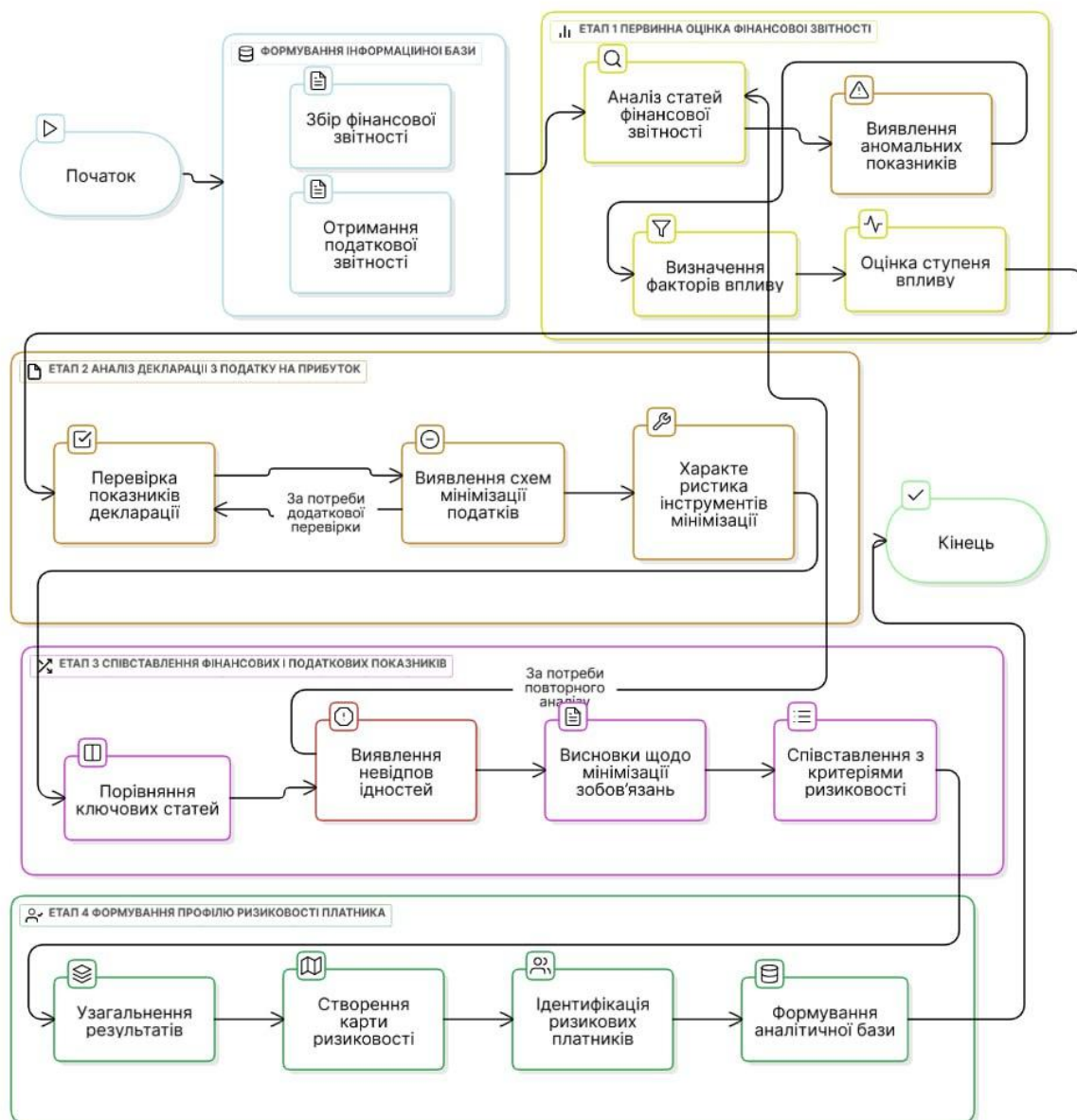

Рис. 1.2. Блок-схема податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості

Джерело: сформовано на підставі [17]

Найповнішу картину про характер, динаміку, структуру та ефективність діяльності підприємства надають дані бухгалтерського обліку, узагальнені у

фінансовій звітності. Саме тому оцінювання податкових ризиків має базуватися на глибокому аналізі показників фінансової та податкової звітності, податкової інформації та повинно дозволяти визначити не лише ймовірність правопорушення, а й його можливий тип.

Аналізуючи рис. 1.2, слід відзначити, що податкові органи здійснюють ідентифікацію ризикових підприємств шляхом поетапного аналізу їх фінансової та податкової звітності. Спочатку формується інформаційна база, що включає фінансові показники та декларації з податку на прибуток. Далі проводиться оцінка фінансової звітності для виявлення статей із потенційними ризиками та аналізуються показники декларації на наявність ознак мінімізації податків. Наступним кроком є співставлення фінансових даних із податковими з метою виявлення невідповідностей і схем ухилення від оподаткування. Завершальним етапом є формування профілю ризиковості платника, що дозволяє визначити підприємства з високою ймовірністю використання схем мінімізації податкових зобов'язань. Такий підхід забезпечує цілісний контроль, підвищує ефективність моніторингу та сприяє попередженню податкових правопорушень.

Отже, що створення системи ідентифікації ризикових підприємств на основі аналізу фінансової звітності дозволить підвищити результативність контрольно-перевірочної діяльності податкових органів, зменшивши витрати на її проведення та збільшивши надходження до бюджету. Запровадження такого підходу сприятиме підвищенню ефективності податкової системи України через скорочення тіньового сектору економіки, покращить якість податкового контролю та оперативність реагування контролюючих органів у виявленні і запобіганні податковим правопорушенням, а також у протидії схемам ухилення від сплати податків.

1.2. Загальна характеристика діяльності Головного управління ДПС у Чернігівській області

Головне управління Державної податкової служби України в місті Чернігові (ГУ ДПС в м. Чернігів) є регіональним підрозділом ДПС, який забезпечує реалізацію державної податкової політики на місцевому рівні. Його діяльність спрямована на наповнення державного та місцевих бюджетів, контроль за дотриманням податкового законодавства, а також проведення аналітичної роботи з метою підвищення ефективності податкового адміністрування.

Загально інформаційна характеристика ГУ ДПС в м. Чернігів наведена в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Характеристика діяльності характеристика ГУ ДПС в м. Чернігів

Показник	Характеристика
Повна назва	Головне управління ДПС у Чернігівській області
Належність	Державна податкова служба України
Основні функції	Реалізація державної податкової політики на регіональному рівні, забезпечення надходжень до бюджетів, контроль за дотриманням податкового законодавства, аналітично-інформаційна діяльність для вдосконалення адміністрування податків
Основний вид діяльності (КВЕД)	84.11 – Державне управління загального характеру
Директор	Рубан Тетяна Володимирівна
Код ЄДРПОУ	44094124
Адреса	14000, Україна, Чернігівська обл., м. Чернігів, вул. Ремісника, буд. 11
Контактна пошта	ch.official@tax.gov.ua
Контактний телефон	+380 (46) 265-23-00

Джерело: сформовано на підставі [18]

Головне управління ДПС у місті Чернігові є регіональним підрозділом Державної податкової служби України, що забезпечує реалізацію державної податкової політики на місцевому рівні. Його діяльність спрямована на наповнення державного та місцевих бюджетів, контроль за дотриманням податкового законодавства та вдосконалення системи податкового

адміністрування через аналітичну роботу. Установа здійснює державне управління загального характеру, має визначену організаційну структуру, контактні дані для взаємодії з платниками податків та очолюється Рубан Тетяною Володимирівною.

На рис. 1.3 наведено організаційну структуру управління ГУ ДПС у м. Чернігів (Додаток А).

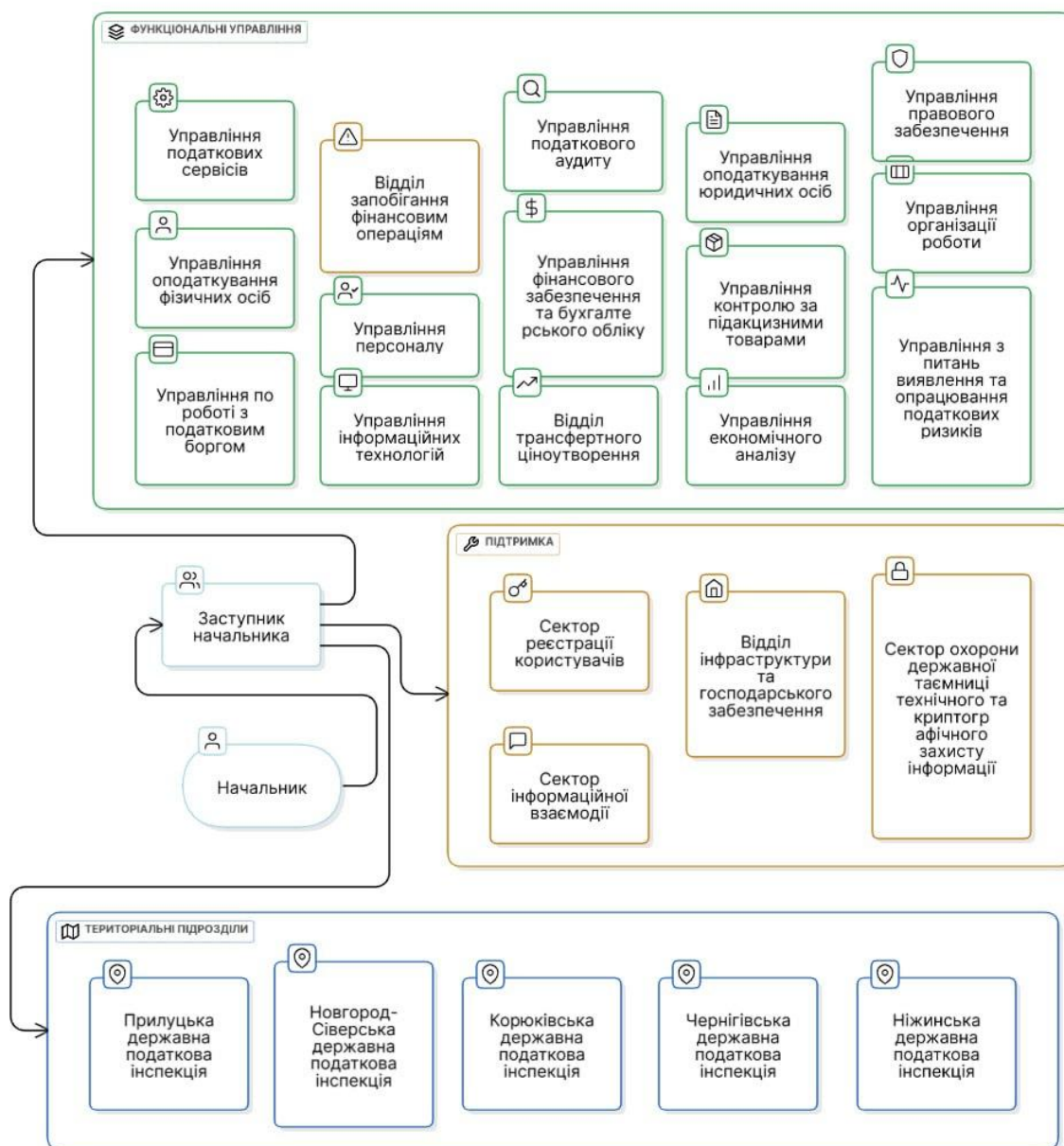

Рис. 1.3. Організаційна структура управління ГУ ДПС у м. Чернігів

Джерело: сформовано на підставі [19]

Організаційна структура ГУ ДПС у місті Чернігові побудована за функціональним принципом і включає керівництво, структурні підрозділи та територіальні інспекції, що забезпечують виконання основних завдань служби. Кожен підрозділ спеціалізується на окремих напрямках роботи: адмініструванні податків для юридичних і фізичних осіб, проведенні податкового аудиту, правовому забезпеченні, контролі за підакцизними товарами, управлінні податковим боргом, а також виявленні ризиків і запобіганні легалізації незаконних доходів.

Додатково структура охоплює підрозділи з питань інформаційних технологій, економічного аналізу, персоналу, інфраструктури та захисту інформації. Наявність територіальних податкових інспекцій забезпечує ефективне виконання податкової політики на місцях і підвищує якість контролю за дотриманням законодавства.

Наступним пропонується провести оцінку основних показників роботи ГУ ДПС у м. Чернігів та проаналізувати обсяг податкових платежів до державного (рис. 1.4) та місцевого бюджетів (рис. 1.5).

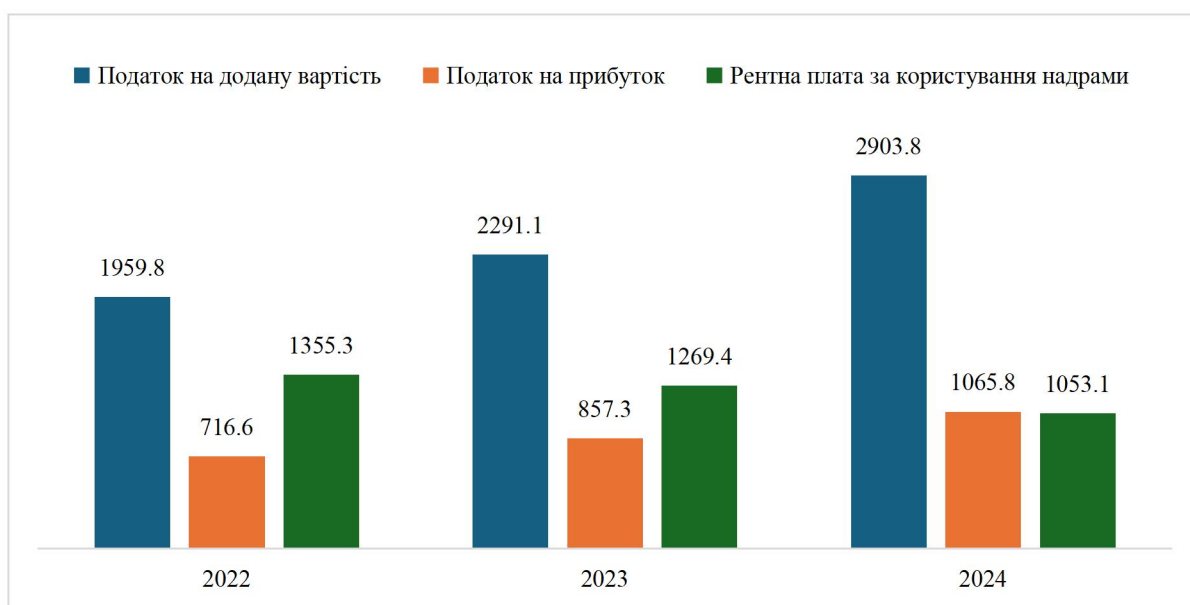

Рис. 1.4. Динаміка обсягу податкових платежів Чернігівської області проведених під контролем ГУ ДПС у м. Чернігів в державний бюджет України за період 2022-2024 рр. млн. грн.

Джерело: сформовано на підставі [20]

Аналіз рис. 1.4 показує стійке зростання надходжень від податку на додану вартість – з 1959,8 млн грн у 2022 р. до 2291,1 млн грн у 2023 р. та 2903,8 млн грн у 2024 р.. Аналогічну позитивну динаміку демонструє податок на прибуток: його обсяг зріс із 716,6 млн грн у 2022 р. до 857,3 млн грн у 2023 р. та 1065,8 млн грн у 2024 р.. Водночас рентна плата за користування надрами має зворотну тенденцію – зниження з 1355,3 млн грн у 2022 р. до 1269,4 млн грн у 2023 р. та 1053,1 млн грн у 2024 р., що може свідчити про зменшення обсягів видобутку або зміни у структурі природокористування. Загалом ці показники вказують на підвищення ефективності податкового адміністрування та активізацію економічних процесів у регіоні.

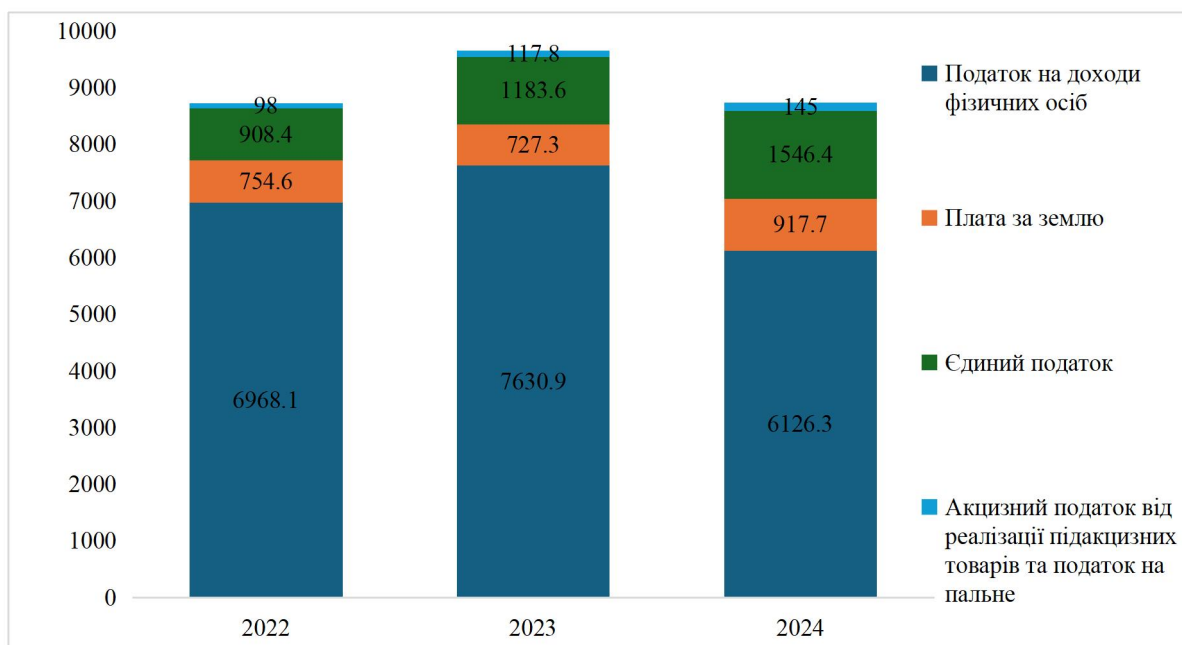

Рис. 1.5. Динаміка обсягу податкових платежів Чернігівської області проведених під контролем ГУ ДПС у м. Чернігів місцеві бюджети Чернігівської області за період 2022-2024 рр. млн. грн.

Джерело: сформовано на підставі [20]

Аналізуючи рис. 1.5, слід відзначити, що податок на доходи фізичних осіб спочатку зріс із 6968,1 млн грн у 2022 р. до 7630,9 млн грн у 2023 р., проте у 2024 р. знизився до 6126,3 млн грн, що може свідчити про зменшення рівня зайнятості або зміну структури доходів населення. Плата за землю коливалася незначно: від 754,6 млн грн у 2022 р. до 727,3 млн грн у 2023 р. та зросла до

917,7 млн грн у 2024 р.. Єдиний податок має стабільну позитивну динаміку – з 908,4 млн грн у 2022 р. до 1183,6 млн грн у 2023 р. та 1546,4 млн грн у 2024 р., що вказує на активізацію малого та середнього бізнесу. Також поступово зростають надходження від акцизного податку з 98 млн грн у 2022 р. до 117,8 млн грн у 2023 р. та 145 млн грн у 2024 р. Загалом місцеві бюджети демонструють позитивну динаміку зростання надходжень за більшістю податків, що сприяє зміцненню фінансової бази регіону.

Наступним доцільно провести аналіз ГУ ДПС у м. Чернігів в контексті отриманих податкових платежів від діяльності суб'єктів господарювання та детальніше дослідити структуру формування податку на прибуток (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Структура надходжень з податку на прибуток в 2024 р., тис. грн.

Джерело: сформовано на підставі [20]

Отже, на основі даних рис. 1.6, видно, що основну частину надходжень з податку на прибуток забезпечила сплата задекларованих сум 694 701,30 тис. грн, що свідчить про стабільну податкову дисципліну платників. Додатково до бюджету надійшло 42 725,70 тис. грн у вигляді авансових внесків при виплаті дивідендів та доходів нерезидентам, 5 465,20 тис. грн за рахунок погашення податкового боргу та 3 058,30 тис. грн у результаті контрольно-перевірочної

роботи. Загалом виконання планового показника надходжень до державного бюджету склало 102,2% (фактично 657 791,0 тис. грн при завданні 643 688,9 тис. грн), а до місцевих бюджетів 142,8% (90 014,2 тис. грн). Активний моніторинг фінансової та податкової звітності дозволив виявити ризикових платників і подати 1728 уточнюючих декларацій, що збільшило податкові зобов'язання на 15 718,2 тис. грн та забезпечило додаткове надходження штрафів і пені на 50,6 тис. грн. Власне такі результати свідчить про ефективну роботу ГУ ДПС у м. Чернігів у напрямі підвищення фіскальної дисципліни та зменшення ризиків ухилення від оподаткування.

Наступним пропонується дослідити показники діяльності ГУ ДПС у м. Чернігів в контексті кількості проведених перевірок та застосованих штрафних санкцій (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Характеристика показників діяльності ГУ ДПС в м. Чернігів в контексті
податкових перевірок за період 2024 р.

Напрямок	Показники діяльності
1	2
Контроль за підакцизними товарами	Проведено 20 491 камеральну перевірку декларацій; складено 874 акти; застосовано штрафів на 1 215,2 тис. грн
Податковий аудит	Проведено 104 документальні позапланові перевірки; донараховано та застосовано штрафів на 16 934,1 тис. грн; зменшено бюджетне відшкодування на 100 124,87 тис. грн; зменшено від'ємне значення ПДВ на 21 071,9 тис. грн
Оподаткування фізичних осіб	Проведено 1 перевірку; виявлено завищення від'ємного значення ПДВ на 3,9 тис. грн; відмовлено у відшкодуванні на 3,8 тис. грн; додатково виявлено завищення на 526,4 тис. грн
Контроль за виплатою доходів	Перевірено 60 суб'єктів господарювання; донараховано 34 458,7 тис. грн (у т.ч. ПДФО – 26 644,6 тис. грн, військовий збір – 1 592,5 тис. грн, ЄСВ – 6 221,6 тис. грн); до бюджету надійшло 3 087,3 тис. грн
Контроль за сплатою ЄСВ	До 2 042 порушників застосовано штрафні санкції та пеню на 13,8 млн грн; до бюджету надійшло 4,4 млн грн
Порушення щодо акцизних накладних	До 43 суб'єктів застосовано штрафи на 362,6 тис. грн
Аналітична робота та фінансовий моніторинг	Складено 28 матеріалів щодо легалізації доходів на 1 544,5 млн грн та 28 матеріалів з інших злочинів на 1 142,2 млн грн; розпочато 9 кримінальних проваджень; приєднано 34 матеріали до інших справ; участь у 4 перевірках з донарахуваннями на 55 800,74 тис. грн
Фінансовий моніторинг (операції)	Складено 160 повідомлень про підозрілі операції на 3 631,3 млн грн

Продовження табл. 1.4

1	2
Аналітичні дослідження	Проведено 56 досліджень; встановлено можливі збитки державі на 1 142,2 млн грн та легалізацію доходів на 1 544,5 млн грн; передано до суду 6 обвинувальних актів; винесено вироки по 3 матеріалах; накладено арешт на 2 836,6 тис. грн

Джерело: сформовано на підставі [18-20]

Отож, за період 2024 р. ГУ ДПС у м. Чернігові активно здійснювало контрольну та аналітичну роботу, що забезпечило підвищення ефективності податкового адміністрування. Проведено понад 20 тис. перевірок з акцизного податку та застосовано штрафи понад 1,2 млн грн. Податковий аудит охопив 104 перевірки, за результатами яких донараховано понад 16,9 млн грн, скориговано бюджетне відшкодування ПДВ більш як на 100 млн грн. Перевірки щодо виплат доходів забезпечили додаткові нарахування понад 34,4 млн грн. За порушення сплати ЄСВ накладено штрафи на 13,8 млн грн. Значну увагу приділено фінансовому моніторингу, так як виявлено операції з легалізації доходів на понад 1,5 млрд грн, збитки державі понад 1,1 млрд грн, розпочато дев'ять кримінальних проваджень і складено 160 повідомлень про підозрілі фінансові операції. Отримані результати свідчать про підвищення якості контролю ГУ ДПС в м. Чернігів та його ефективну боротьбу з податковими порушеннями.

Таким чином, варто наголосити, що діяльність ГУ ДПС у м. Чернігові в період 2022-2024 рр. була спрямована на ефективну реалізацію державної податкової політики, забезпечення стабільного наповнення бюджетів і посилення контролю за дотриманням податкового законодавства. Управління продемонструвало позитивну динаміку більшості податкових надходжень, ефективну аналітичну роботу, активний фінансовий моніторинг і результативну боротьбу з податковими порушеннями. Значні обсяги перевірок, донарахувань і виявлених порушень свідчать про високий рівень фіскальної дисципліни та системний підхід до протидії ухиленню від оподаткування. Загалом ГУ ДПС у

м. Чернігові відіграє важливу роль у формуванні фінансової стабільності регіону та підвищенні ефективності податкової системи.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДПС У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІДПРИЄМСТВ З ОЗНАКАМИ РИЗИКОВАНOSTІ

2.1. Організаційні засади проведення податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості в ГУ ДПС у Чернігівській області

Проведення податкового контролю підприємств із підвищеним рівнем ризику у Головному управлінні ДПС у Чернігівській області здійснюється відповідно до розділу 4.2 Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1218 р від 27 грудня 2023 р. «Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року», в якому зазначено концепцію та систему управління податковими ризиками [26] та затверджених Міністерством фінансів критеріїв ризиковості платників податків і ризиковості здійснення господарських операцій [25]. Основна мета роботи полягає у виявленні та запобіганні схемам ухилення від оподаткування, мінімізації фіктивного податкового кредиту та забезпеченні надходжень до державного бюджету.

В період 2022-2024 рр. Комісією з питань зупинення реєстрації податкових накладних та розрахунків коригування при ГУ ДПС у Чернігівській області було розглянуто значну кількість матеріалів і ухвалено рішення про відповідність критеріям ризиковості щодо 478 суб'єктів господарювання. У 2022 р. основна увага приділялася моніторингу фінансово-господарських операцій платників податків, за результатами якого до Реєстру ризикових було внесено 145 підприємств, що стало підґрунтям для підвищення ефективності податкового контролю – за результатами перевірок подано 108 уточнюючих декларацій, збільшено податкові зобов'язання на понад 10,6 млн грн і застосовано штрафні санкції [29].

У 2023 р. спостерігалось суттєве зростання обсягів контрольно-перевірочної діяльності, а працівниками ГУ ДПС у Чернігівській області проведено понад тисячу фактичних і майже дві сотні документальних перевірок, за результатами яких значно збільшено обсяги донарахувань та зменшень неправомірно заявленого бюджетного відшкодування ПДВ. Зокрема, зменшено суми відшкодування на понад 115,8 млн грн і залишку від'ємного значення на 74,5 млн грн., що свідчить про активне виявлення суб'єктів із ризиковими операціями, особливо у сферах обігу підакцизних товарів і ПДВ [30].

У 2024 р. завдяки реалізації контрольних заходів ГУ ДПС у Чернігівській області вдалося зупинити формування схемного податкового кредиту на суму понад 271 млн грн та забезпечити додаткові надходження до бюджету з ПДВ у розмірі 71,5 млн грн. Незважаючи на меншу кількість документальних перевірок порівняно з попереднім роком, їхня результативність залишилась високою, що підтверджує ефективність ризик-орієнтованого підходу та підвищення якості аналітичної роботи з виявлення підприємств із ознаками ризиковості [20].

В табл. 2.1 наведено характеристику податкових перевірок ГУ ДПС у Чернігівській області, які були проведені у 2022–2024 рр..

Отож, результати податкових перевірок свідчать про ефективність комплексного моніторингу та диференційованого підходу до різних груп платників податків. Робота ГУ ДПС у Чернігівській області за досліджений період була спрямована не лише на виявлення порушень, а й на попередження ризикової поведінки платників, підвищення рівня податкової культури та забезпечення стабільних бюджетних надходжень, що підтверджує тенденцію переходу від суто фіскальної до аналітично-превентивної моделі податкового контролю в регіоні.

Одним із ключових напрямів роботи ГУ ДПС у Чернігівській області залишався моніторинг фінансово-господарських операцій підприємств, що здійснюється з метою визначення ризиків невиконання бюджетних показників та контролю за сплатою єдиного внеску. За результатами такого аналізу

регулярно готуються доповідні записки та аналітичні звіти для керівництва управління, що дозволяє оперативно реагувати на виявлені ризики.

Таблиця 2.1

Характеристика проведених податкових перевірок підприємств з ознаками ризиковості ГУ ДПС у Чернігівській області за 2022–2024 роки

Код	Тип перевірки	Категорія платників	Характеристика
1101	Документальні планові перевірки	Основні підприємства кластерів	Перевірка реальності господарських операцій, достовірності податкового кредиту та можливих схем формування фіктивного ПДВ.
1102		Контрагенти кластерних підприємств	Виявлення взаємопов'язаних ризикових операцій, що можуть свідчити про ухилення від оподаткування або штучне завищення витрат.
1201		Основні підприємства	Аналіз відповідності обсягів постачання придбанням, перевірка правомірності податкових зобов'язань і сплати ПДВ.
1202		Контрагенти основних підприємств	Оцінка ризикових фінансових зв'язків між суб'єктами, контроль можливих транзитних чи безтоварних операцій.
2100	Перевірки фінансових установ (I група)	Банки та відокремлені підрозділи	Виявлення ризикових фінансових транзакцій, що можуть використовуватись для прикриття схем мінімізації оподаткування.
2200		Страхові компанії	Перевірка достовірності звітності та можливих ризикових схем із завищенням страхових витрат.
2300		Торговці цінними паперами	Аналіз операцій з цінними паперами з метою виявлення фіктивних інвестиційних потоків.
2400		Інші небанківські установи	Контроль операцій фінансових посередників, що можуть бути задіяні у схемах переведення коштів у готівку.
3100	Перевірки фізичних осіб (I група)	Доходи до 20 млн грн	Виявлення невідповідностей між задекларованими доходами та фактичними витратами; контроль діяльності фізосіб-посередників.
3200		Доходи 20–100 млн грн	Аналіз операцій із контрагентами, що мають ознаки ризиковості; перевірка правильності сплати ПДФО.
3300		Доходи понад 100 млн грн	Оцінка джерел походження доходів, пов'язаних із підприємницькою діяльністю; виявлення схем уникнення оподаткування.
4100	Перевірки податку на доходи, військового збору, ЄСВ (I група)	Великі підприємства (понад 250 працівників)	Перевірка правильності нарахування та сплати податків із доходів працівників; виявлення прихованої зайнятості.
4200		Середні підприємства (50–250 працівників)	Аналіз дотримання трудового законодавства та своєчасності сплати податків і зборів.

4300	Малі підприємства (до 50 працівників)	Виявлення схем мінімізації ЄСВ та невідображення фактичної чисельності найманих працівників.
------	---------------------------------------	--

Джерело: сформовано на підставі [18, 20, 29, 30]

На рис. 2.1 наведено звіт про проведення податкових перевірок ГУ ДПС у Чернігівській області.

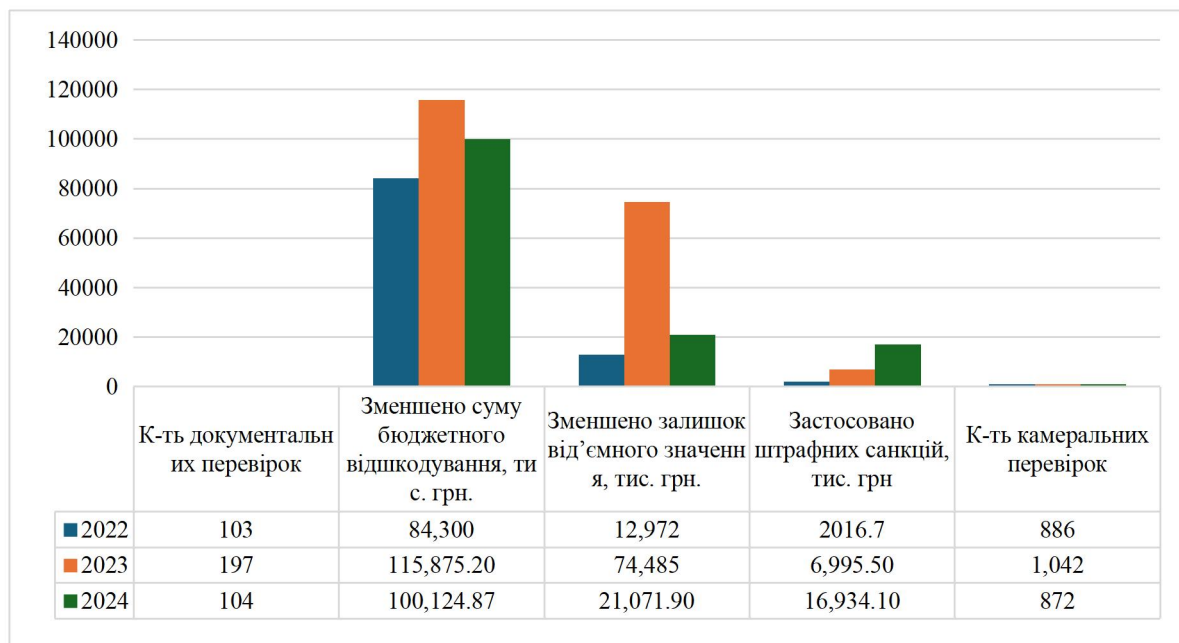

Рис. 2.1. Результати проведення податкових перевірок ГУ ДПС в м. Чернігів в 2022-2024 рр.

Джерело: сформовано на підставі [20, 29, 30]

Отже, ГУ ДПС у Чернігівській області здійснило низку контрольних заходів, спрямованих на перевірку достовірності податкових зобов'язань та дотримання законодавства. У 2023 р. кількість документальних перевірок різко зросла майже вдвічі порівняно з 2022 р., проте у 2024 р. знову повернулася до рівня попередніх значень. Найбільший обсяг зменшеного бюджетного відшкодування також припав на 2023 р., тоді як у 2024 р. він зменшився, хоча залишився вищим за показник 2022 р.. Залишок від'ємного значення найбільше зменшили у 2023 р., але в 2024-му цей показник суттєво скоротився. Обсяги застосованих штрафних санкцій мали тенденцію до зростання, досягнувши піку у 2024 р.. Кількість камеральних перевірок ГУ ДПС у Чернігівській області у

2023 р. збільшилася, але у 2024 р. зменшилася до рівня між показниками 2022 та 2023 років. Загалом дані демонструють найвищу активність та результативність перевірок у 2023 р. та зниження більшості показників у 2024 р., що свідчить про підвищення ефективності діяльності ГУ ДПС у Чернігівській області в контексті превентивних заходів.

Діяльність ГУ ДПС у Чернігівській області базується на застосуванні чітких критеріїв ризиковості, визначених нормативними актами. До них належить реєстрація підприємств на підроблені документи, передача бізнесу фіктивним або померлим особам, відсутність наміру здійснювати господарську діяльність, судимість посадових осіб за створення фіктивних підприємств, реєстрація за адресами на окупованих територіях, відсутність банківських рахунків, неподання звітності та інші обставини, що свідчать про ризиковий характер діяльності.

Водночас проводиться аналіз ризиковості господарських операцій, зокрема перевіряється відповідність обсягів постачання фактичним залишкам товарів, наявність необхідних ліцензій, реєстрація як платника акцизного податку, зміни номенклатури без оновлення даних у таблиці платника, а також необґрунтоване завищення сум компенсацій.

Наступним пропонується навести організаційні особливості проведення перевірок в ГУ ДПС у Чернігівській області (табл. 2.2.).

Слід відзначити, що організаційні особливості проведення податкових перевірок підприємств із ознаками ризиковості в ГУ ДПС у Чернігівській області свідчать про чітко структуровану систему контролю, що базується на поєднанні різних видів перевірок залежно від характеру діяльності платника, ступеня ризику та підстав для їх проведення. Камеральні перевірки здійснюються без виїзду до платника – у приміщеннях податкових органів, що дозволяє оперативно оцінювати достовірність податкової звітності та своєчасно виявляти порушення у податковому обліку без залучення значних ресурсів. Вони є найбільш частими, адже проводяться після кожного подання звітності, і виконують функцію первинного фільтра у системі податкового моніторингу.

Таблиця 2.2

Характеристика організаційних особливостей проведення перевірок підприємств з ознаками ризиковості ГУ ДПС у Чернігівській області

Критерій	Невиїзна документальна (камеральна)	Виїзна документальна (планова)	Виїзна документальна (позапланова)	Фактична перевірка
Місце проведення	У приміщенні контролюючого органу, на підставі поданої звітності	На території платника податків або за місцем розташування об'єкта власності	За місцем ведення діяльності або знаходження об'єктів оподаткування	Безпосередньо за місцем здійснення господарської діяльності чи реалізації товарів (послуг)
Підстави для проведення	Подання платником податкової звітності, що потребує перевірки	Наявність у плані-графіку перевірок, затвердженому наказом керівника органу ДПС	Підстави, визначені Податковим кодексом (п.п. 78.1.1–78.1.19 ПКУ), наказ керівника	Підстави, визначені п.п. 80.2.1–80.2.7 ПКУ, та наказ керівника органу
Періодичність проведення	Після кожного подання податкової звітності	Залежно від ступеня ризику: не частіше ніж раз на 3 роки при низькому ризику, раз на 2 роки при середньому, щорічно при високому	Без обмежень, залежно від виникнення підстав	Без обмежень, за необхідності перевірки фактичних даних
Тривалість перевірки	Не встановлена (залежить від обсягу звітності)	До 30 роб. днів для великих платників, до 20 для середніх, до 10 для малих	До 15 роб. днів для великих, до 10 для середніх, до 5 для малих	До 10 календарних днів
Умови початку перевірки	Не потребує попереднього повідомлення платника	Вручення копії наказу та повідомлення про початок перевірки не пізніше ніж за 10 днів до її старту	Вручення копії наказу та направлення на перевірку перед початком	Пред'явлення наказу, направлення та службових посвідчень працівників ДПС безпосередньо під час перевірки

Можливість продовження	Не передбачено	Може бути продовжена: до 15 днів для великих, 10 для середніх, 5 для малих платників	Може бути продовжена на строк до 10 днів (для великих), 5 днів (для інших)	Може бути продовжена на 5 днів у разі потреби
------------------------	----------------	--	--	---

Джерело: сформовано на підставі [18]

Виїзні документальні перевірки проводяться за місцем знаходження платника або об'єкта власності й мають більш глибокий характер, оскільки передбачають безпосередній аналіз первинних документів, господарських операцій та фінансових показників. Планові перевірки призначаються на основі затвердженого графіка з урахуванням рівня податкового ризику: підприємства з низьким ступенем ризику перевіряються не частіше ніж раз на три роки, із середнім – раз на два роки, а з високим – щорічно, що дозволяє раціонально розподіляти ресурси податкових органів і зосереджуватись на найбільш проблемних категоріях платників.

Позапланові перевірки здійснюються за наявності підстав, визначених Податковим кодексом України, зокрема при виявленні ознак порушень, отриманні скарг чи інформації від інших контролюючих органів. Вони мають гнучкий характер і проводяться у будь-який час, що забезпечує можливість оперативного реагування на ризикові операції та потенційні схеми ухилення від оподаткування. Фактичні перевірки, на відміну від документальних, передбачають безпосереднє відвідування об'єктів, де здійснюється діяльність, і спрямовані на перевірку реального стану господарських процесів. Їх проводять у випадках, коли виникають підозри щодо неофіційного обігу товарів, порушення порядку розрахунків чи використання незареєстрованих працівників. Такий тип контролю має найвищий рівень доказовості, адже підтверджує фактичні обставини діяльності підприємства.

Умови початку перевірок чітко регламентовані, адже якщо камеральна перевірка не потребує попередження, то для виїзних та фактичних обов'язковим є вручення наказу, направлення на перевірку та пред'явлення службових посвідчень інспекторів, що забезпечує прозорість контрольних дій і

захист прав платників податків. Строки проведення перевірок залежать від масштабів діяльності підприємства – для великих суб'єктів встановлюються довші терміни, а для малого бізнесу – скорочені, що робить процес більш справедливим і пропорційним.

Загалом, організаційна система перевірок у ГУ ДПС у Чернігівській області побудована на принципах вибіркової, ризикоорієнтованості та правової визначеності. Такий підхід дозволяє поєднувати аналітичний і практичний контроль, зосереджуючи увагу на тих платниках, діяльність яких може створювати потенційні загрози для формування бюджетних надходжень та сприяє підвищенню ефективності податкового адміністрування, запобіганню схемам ухилення від оподаткування та зміцненню фінансової дисципліни у регіоні.

Наступним пропонується навести схему організації проведення податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості в ГУ ДПС у Чернігівській області (рис. 2.2).

Отже, організація податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості в ГУ ДПС у Чернігівській області здійснюється у декілька послідовних етапів, що утворюють цілісну систему управління податковими ризиками. На першому етапі проводиться виявлення ризикових платників податків, що включає аналіз податкової звітності, фінансових показників, моніторинг податкових накладних у Єдиному реєстрі, а також використання аналітичних інструментів і баз даних ДПС. На основі зібраної інформації формується попередній перелік підприємств, діяльність яких має ознаки ризиковості або потенційного ухилення від оподаткування.

Другим етапом є аналітична оцінка ризикових операцій, на якому здійснюється поглиблений аналіз господарських зв'язків таких підприємств, перевіряється реальність контрагентів, відстежуються схеми руху коштів і товарів. За результатами аналізу складаються аналітичні довідки, службові записки чи пропозиції, у яких визначається рівень ризику кожного суб'єкта господарювання – низький, середній або високий. Третій етап передбачає

розгляд отриманих матеріалів Комісією з питань ризиковості при ГУ ДПС. Комісія розглядає зібрані докази, оцінює обґрунтованість виявлених ознак ризику і приймає рішення про включення підприємства до переліку ризикових платників або відмову в такому включенні. Якщо рішення позитивне, інформація про суб'єкта вноситься до електронного реєстру ризикових платників податків.

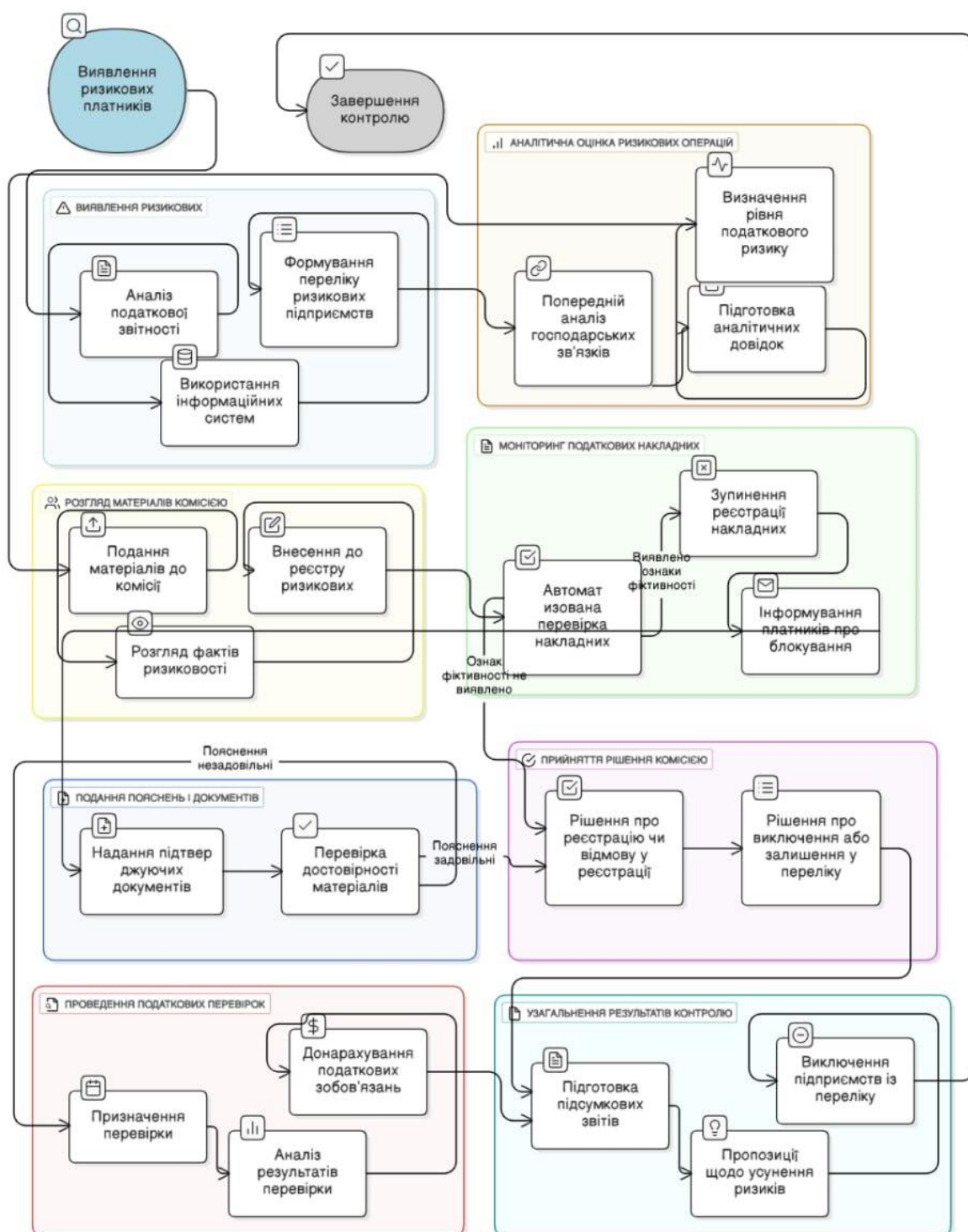

Рис. 2.2. Блок-схема організації проведення податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості в ГУ ДПС у Чернігівській області

Джерело: створено автором

На четвертому етапі здійснюється моніторинг податкових накладних і розрахунків коригування, на якому автоматизована система аналізує подані документи на предмет відповідності критеріям ризиковості. У разі виявлення підозрілих операцій реєстрація накладної зупиняється, а платника інформують про причини такого блокування. П'ятий етап передбачає можливість для підприємства подати пояснення та підтвердні документи до податкового органу, які перевіряються фахівцями управління з метою встановлення достовірності зазначених у них даних і фактичного здійснення господарських операцій.

На шостому етапі Комісія регіонального рівня розглядає подані пояснення і документи та приймає рішення про виключення підприємства з переліку ризикових або про залишення його у цьому статусі. Також може прийматись рішення про реєстрацію або відмову в реєстрації податкової накладної. Сьомий етап полягає у проведенні податкових перевірок та у разі виявлення додаткових підстав або невідповідностей може бути призначена документальна або фактична перевірка. Під час перевірки вивчаються фінансові документи, звітність, договори та інші підтверджувальні матеріали, за результатами яких складається акт із зазначенням порушень і донарахованих сум податків.

Завершальним восьмим етапом є узагальнення результатів контролю. Після завершення перевірок формуються підсумкові звіти, проводиться аналіз ефективності вжитих заходів, готуються пропозиції щодо вдосконалення системи контролю та запобігання повторному виникненню податкових ризиків. У разі усунення порушень підприємство виключається з переліку ризикових. Блок-схема організації податкового контролю в ГУ ДПС у Чернігівській області передбачає чітку послідовність дій – від аналітичного виявлення ризикових суб'єктів до комплексного контролю за їх діяльністю та подальшого

коригування рішень. Такий підхід забезпечує системність, ефективність і правову обґрунтованість роботи з підприємствами, діяльність яких має ознаки ризику.

Таким чином, організаційна модель податкового контролю в ГУ ДПС у Чернігівській області ґрунтується на поєднанні аналітичного моніторингу, інформаційних технологій та правових процедур, що дозволяє своєчасно виявляти суб'єктів із підозрілою діяльністю, мінімізувати ризики бюджетних втрат і сприяти формуванню прозорого бізнес-середовища в регіоні.

2.2. Методика проведення податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості Головного управління ДПС у Чернігівській області

Сучасна система податкового контролю в Україні ґрунтується на принципах ризикоорієнтованого управління, що передбачає акцент на попередженні податкових правопорушень і підвищенні ефективності наглядових заходів. З 2018 р., відповідно до урядових рішень, податкові органи впровадили оновлену методологію управління ризиками, яка дозволяє системно визначати потенційні податкові загрози у різних сферах господарської діяльності та здійснювати адресний відбір підприємств для проведення перевірок [21].

Особливістю цієї моделі є орієнтація не лише на контроль, а й на співпрацю з платниками податків. Через Інспекційний портал функціонує «Кабінет управління ризиками», який забезпечує прозорість контрольних процедур. Тут зосереджено такі інструменти, як план-графік перевірок, результати попередніх інспекцій, чек-листи для самоперевірки, а також механізми оцінювання якості роботи інспекторів і можливість для бізнесу висловлювати зауваження щодо надмірних вимог контролюючих органів.

Відповідно до положень Податкового кодексу України, ризик трактується як ймовірність недекларування або заниження податкових зобов'язань платником [22]. У межах цієї концепції Головне управління ДПС у

Чернігівській області активно застосовує ризикоорієнтований підхід до податкового контролю, що дозволяє не лише своєчасно виявляти підприємства з ознаками схемної діяльності, а й оптимізувати використання ресурсів служби, зосереджуючись на суб'єктах з найбільшою ймовірністю порушень.

В табл. 2.3 наведено характеристику нормативних актів, якими керується ГУ ДПС у Чернігівській області при здійсненні податкового контролю компаній з ознаками ризиковості.

Таблиця 2.3

Характеристика нормативних актів проведення податкового контролю компаній з ознаками ризиковості в ГУ ДПС у Чернігівській області

Нормативно-правовий акт	Характеристика	Значення для податкового контролю
Наказ Міністерства фінансів України від 02.06.2015 №524	Встановлює порядок формування плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків.	Забезпечує системність планування перевірок та дає можливість визначати пріоритетні напрямки контролю за суб'єктами з ризиковими ознаками.
Наказ ДФС України від 27.07.2015 №543 «Про забезпечення комплексного контролю податкових ризиків з ПДВ»	Визначає порядок виявлення, аналізу та мінімізації ризиків, пов'язаних із податком на додану вартість.	Спрямований на запобігання ухиленню від сплати ПДВ та на формування єдиної системи моніторингу ризикових платників.
Розпорядження ДФС від 14.08.2015 №254-р	Регламентує алгоритм дій підрозділів податкової служби при відпрацюванні ризикових операцій з ПДВ.	Сприяє уніфікації процедур перевірки, підвищує ефективність контролю за ризиковими платниками.
Розпорядження ДФС від 23.12.2016 №286-р/ДСК «Про затвердження Критеріїв та алгоритмів відбору ризикових суб'єктів господарювання»	Містить методику і критерії визначення підприємств, які мають підвищену ймовірність порушення податкового законодавства.	Дозволяє автоматизувати процес ідентифікації ризикових суб'єктів та підвищити адресність податкових перевірок.
Розпорядження Кабінету Міністрів України №1218-р від 27 грудня 2023 р. «Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року»	Визначає стратегічні орієнтири реформування системи адміністрування доходів, серед яких – управління податковими ризиками та підвищення ефективності контролю.	Сприяє модернізації підходів до адміністрування податків і вдосконаленню ризик-орієнтованої системи контролю.
Наказ Міністерства фінансів України від 03.07.2018 №9375 «Про затвердження Критеріїв	Встановлює чіткі критерії для визначення ризикових платників податків та операцій, а також параметри	Дозволяє систематизувати ризик-орієнтований підхід до моніторингу платників податків і підвищити

ризиковості платника податку, Критеріїв ризиковості здійснення операцій та Переліку показників позитивної податкової історії»	позитивної податкової історії.	прозорість податкового контролю.
Податковий кодекс України (п. 14.1 ст. 14)	Містить визначення поняття «податковий ризик як ймовірність порушення податкового законодавства платником.	Є базовим нормативним документом, який закладає правову основу для ідентифікації, оцінювання та управління ризиками.

Джерело: сформовано на підставі [21-27]

Нормативно-правові акти, що регулюють податковий контроль підприємств із ознаками ризиковості, формують єдину систему управління ризиками ГУ ДПС у Чернігівській області, спрямовану на запобігання ухиленню від сплати податків і зловживанням із ПДВ. Вони визначають порядок планування перевірок, критерії оцінки податкових ризиків, алгоритми відбору суб'єктів для контролю та перелік документів, необхідних для прийняття рішень щодо податкових накладних. Сукупна дія цих актів забезпечує прозорість, уніфікацію процедур і підвищення ефективності роботи податкових органів у виявленні та мінімізації ризиків у сфері оподаткування.

На рис. 2.3 наведено порядок реалізації експериментального проекту щодо функціонування системи управління податковими ризиками, якого дотримується ГУ ДПС у Чернігівській області.

Аналізуючи дані рис. 2.3, слід відзначити, що управління податковими ризиками в межах експериментального проекту, що реалізується в ДПС України, зокрема в ГУ ДПС у Чернігівській області, спрямоване на формування ефективної системи виявлення, оцінювання та мінімізації податкових порушень. Основна мета полягає у підвищенні рівня добровільного виконання податкових зобов'язань платниками через застосування ризик-орієнтованого підходу. Процес управління ризиками передбачає послідовне проходження етапів ідентифікації, аналізу, оцінювання та реагування на виявлені ризики, з подальшим моніторингом ефективності вжитих заходів. У роботі ГУ ДПС у Чернігівській області, основний акцент зроблено на застосування проактивних

заходів – аналітичної роботи, сервісної взаємодії з платниками, а також на превенцію порушень. Важливою складовою є автоматизація процесів через систему управління податковими ризиками, що підвищує об’єктивність та зменшує вплив людського фактора. Загалом запровадження системного управління ризиками забезпечує більш цілеспрямований, ефективний та прозорий податковий контроль, сприяючи підвищенню рівня податкової дисципліни та стабільності надходжень до бюджету.

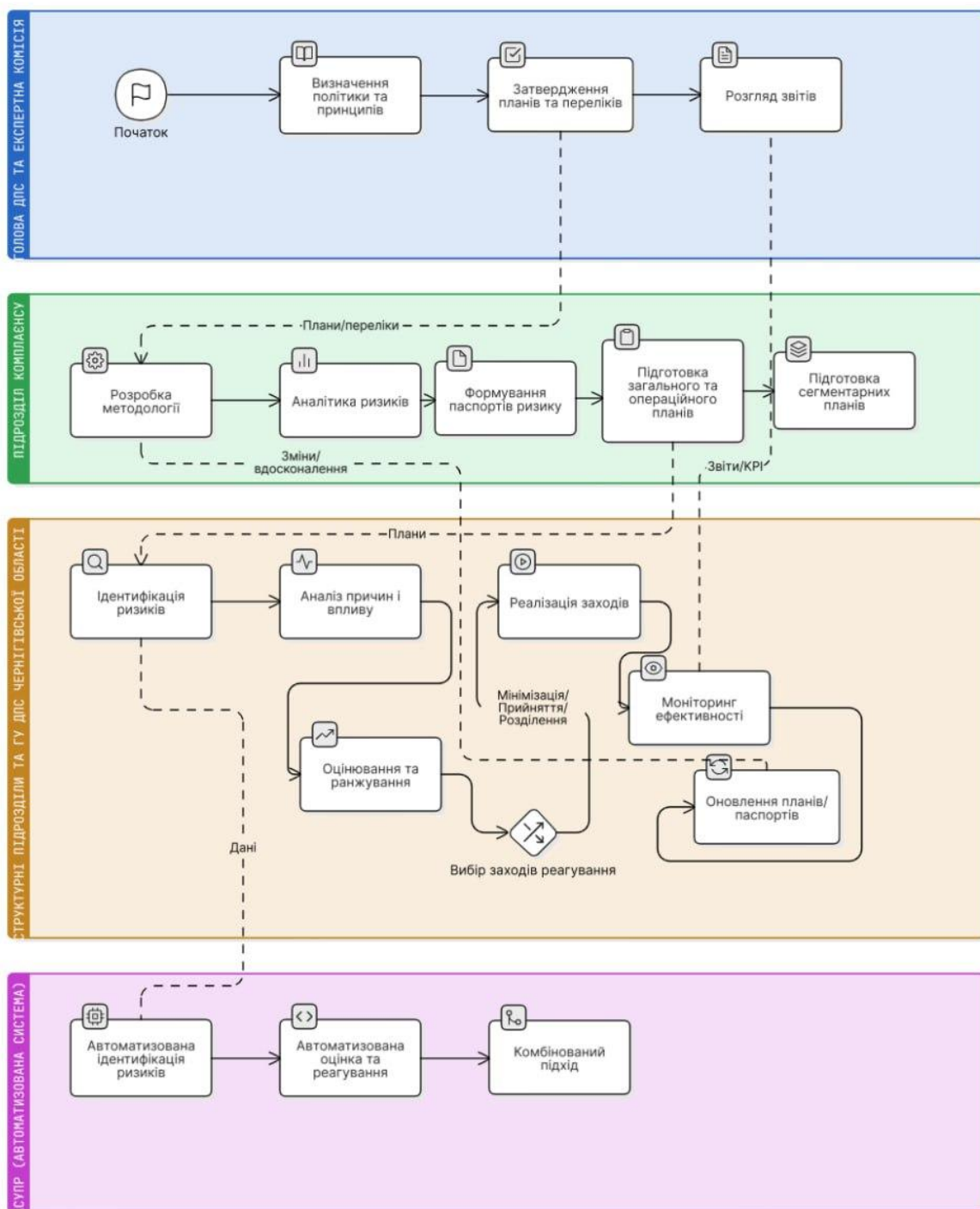

Рис. 2.3. Характеристика порядку реалізації експериментального проекту щодо впровадження системи управління податковими ризиками в ГУ ДПС у Чернігівській області

Джерело: сформовано на підставі [28]

На рис. 2.4 сформовано основні етапи податкової перевірки підприємств з ознаками ризиковості.

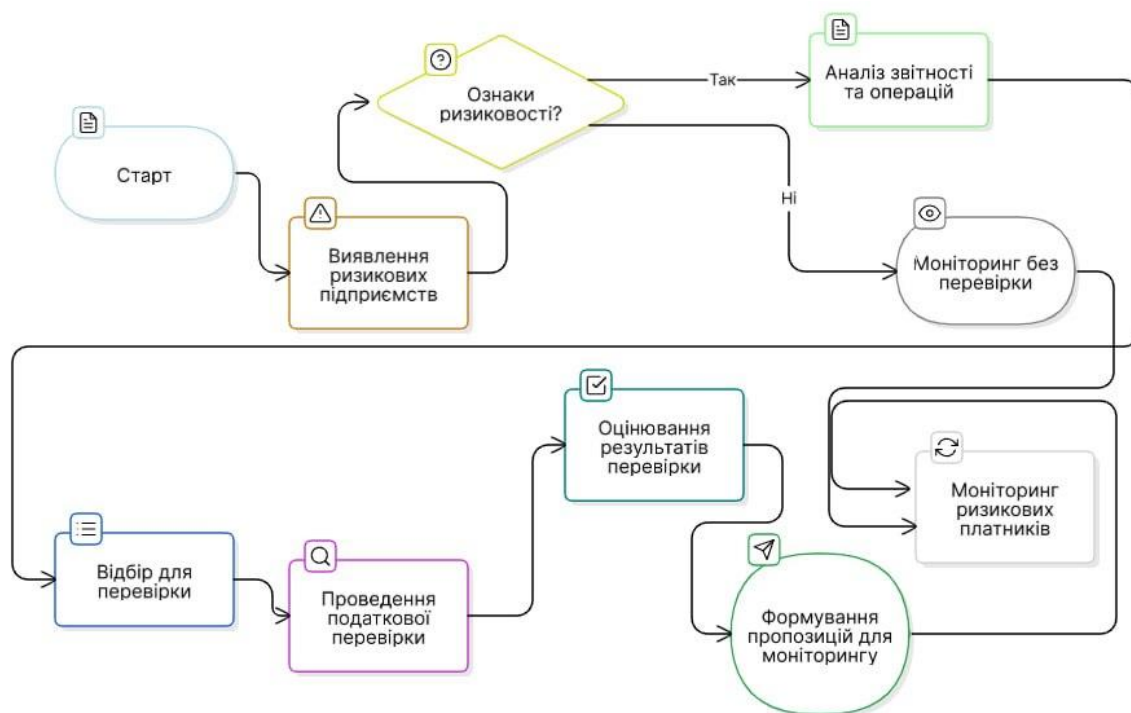

Рис. 2.4. Етапи проведення податкової перевірки підприємств з ознаками ризикованості в ГУ ДПС у Чернігівській області

Джерело: створено автором

Аналізуючи рис. 2.4, слід відзначити, що спочатку працівниками ГУ ДПС у Чернігівській області здійснюється ідентифікація ризикових платників, тобто визначення підприємств, діяльність яких може свідчити про ймовірне ухилення від оподаткування або участь у схемному формуванні податкового кредиту. Далі проводиться аналітична робота з вивчення податкової звітності, фінансових документів і господарських операцій для оцінки реальності здійснених операцій та виявлення потенційних порушень. На основі отриманих даних здійснюється відбір підприємств для проведення документальних перевірок, який проводиться за встановленими критеріями ризику та затвердженим планом-графіком ГУ ДПС у Чернігівській області.

Під час самої перевірки проводиться детальне дослідження фінансово-господарської діяльності підприємства, перевіряються податкові накладні, первинні документи, бухгалтерські записи, правильність нарахування та сплати податків. У разі виявлення невідповідностей або схемних операцій фахівці

ГУ ДПС у Чернігівській області здійснюють відповідні коригування та донарахування податкових зобов'язань. Завершальним етапом є оцінювання результатів перевірки, яке передбачає узагальнення отриманих висновків, визначення ефективності проведених контрольних заходів і формування пропозицій щодо подальшого моніторингу платників, які мають підвищений рівень податкового ризику. Такий підхід дозволяє підвищити якість податкового контролю та забезпечити стабільне надходження коштів до бюджету Чернігівської області.

Наступним доцільно окреслити основні джерела інформації, яку використовує ГУ ДПС у Чернігівській області при здійсненні податкового контролю (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Характеристика джерел інформації, яку використовує ГУ ДПС у Чернігівській області в процесі податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості

Джерело інформації	Характеристика
1	2
Внутрішні джерела ГУ ДПС	Дані з бази платників податків про реєстраційні відомості підприємств в якій наявна інформація про податкову та фінансову звітність, інформацію про нарахування і сплату податків, наявність податкового боргу, результати попередніх перевірок, користування пільгами та динаміку розрахунків з бюджетом.
Інформаційні системи ДПС	Дані з Єдиного реєстру податкових накладних, карток особових рахунків платників, систем моніторингу податкових ризиків, які використовуються для виявлення невідповідностей у податкових зобов'язаннях та перевірки своєчасності подання звітності.
Інші платники податків	Інформація про взаєморозрахунки між суб'єктами господарювання, що дозволяє встановлювати фіктивні або сумнівні операції між підприємствами.
Органи державної влади та місцевого самоврядування	Дані про державну реєстрацію, видані дозволи та ліцензії, інформація з Державної служби статистики щодо економічної діяльності підприємств, чисельності працівників та обсягів виробництва.
Банківські та фінансові установи	Відомості про відкриття рахунків, рух коштів, кредити та валютні операції. Використовуються для контролю фінансових потоків ризикових платників.

Продовження табл. 2.3

1	2
Митні органи	Інформація про експортно-імпорتنі операції, обсяги зовнішньоекономічної діяльності, що допомагає визначати можливі ухилення від сплати митних і податкових платежів.
Фонд державного майна та інші контролюючі органи	Дані про наявність об'єктів власності, корпоративних прав, цінних паперів та інші активи підприємств.
Правоохоронні органи та судові інстанції	Інформація про адміністративні й кримінальні провадження, судові оскарження податкових рішень, факти порушення валютного або податкового законодавства.
Інформація від фізичних та юридичних осіб	Листи, звернення, скарги або повідомлення про можливі порушення з боку платників податків, які можуть свідчити про ризикову діяльність.

Джерело: сформовано на підставі [18]

Слід зазначити, що ГУ ДПС у Чернігівській області використовує широкий спектр внутрішніх і зовнішніх джерел інформації для здійснення податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості. Внутрішні ресурси забезпечують доступ до даних про платників податків, їх звітність, фінансові показники та історію розрахунків із бюджетом. Зовнішні джерела – це інформація від державних органів, банків, митниці, правоохоронних структур і контрагентів, що дозволяє комплексно оцінювати діяльність підприємств. Такий підхід дає можливість своєчасно виявляти ризикові операції, виявляти порушення податкового законодавства та підвищувати ефективність перевірок і моніторингу фінансової дисципліни.

Наступним пропонується навести методику податкового контролю, яку застосовує ГУ ДПС у Чернігівській області в процесі перевірки підприємств з ознаками ризиковості (табл. 2.4).

У процесі податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості ГУ ДПС у Чернігівській області застосовує комплекс методів, які дають змогу всебічно оцінити податкову поведінку платників і виявити потенційні порушення.

Таблиця 2.4

Методика податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості, яку використовує ГУ ДПС у Чернігівській області

Метод	Характеристика	Застосування
Статистичний метод	Ґрунтується на аналізі масиву даних про діяльність підприємства за попередні періоди. Дозволяє визначати закономірності змін фінансових показників і прогнозувати можливі відхилення у податкових надходженнях.	Використовується для оцінки динаміки прибутковості, рівня сплати податків і виявлення аномалій у звітності.
Метод аналізу витрат і доходів	Передбачає порівняння витрат підприємства з отриманими доходами для визначення економічної обґрунтованості господарських операцій.	Застосовується при перевірках платників з підозрою низькою рентабельністю або невідповідністю між обсягами витрат і задекларованими прибутками.
Метод експертних оцінок	Базується на професійному судженні фахівців податкової служби, коли кількісних даних недостатньо.	Використовується для оцінки ризиків нових або специфічних видів діяльності, за відсутності історичних даних.
Аналітичний метод (імітаційне моделювання)	Передбачає побудову моделей діяльності підприємства з урахуванням змінних факторів (попит, ціни, витрати, податки) для визначення їхнього впливу на кінцеві результати.	Застосовується для прогнозування наслідків фінансових рішень та оцінки стійкості підприємства до податкових ризиків.
Метод аналогів	Спирається на порівняння діяльності підприємства з аналогічними суб'єктами галузі, використовуючи історичні дані.	Використовується для оцінки ефективності господарських операцій та виявлення відхилень від типових галузевих показників.

Джерело: сформовано на підставі [18]

Статистичний метод забезпечує аналіз тенденцій у фінансово-господарській діяльності підприємств та дозволяє працівникам ГУ ДПС у Чернігівській області прогнозувати можливі ризики. Метод аналізу витрат і доходів дає змогу встановити економічну обґрунтованість операцій і визначити невідповідності між задекларованими прибутками та фактичними витратами. У разі браку кількісних даних застосовується метод експертних оцінок, який базується на професійному досвіді фахівців ГУ ДПС у Чернігівській області. Аналітичний метод, що використовує імітаційне моделювання, дозволяє

оцінити вплив різних факторів на фінансові результати підприємства та передбачити наслідки ризикових операцій. Метод аналогів забезпечує порівняння діяльності платників із типовими галузевими показниками, що допомагає виявити нетипові відхилення. Сукупне використання цих методів забезпечує комплексний підхід до оцінки ризикових платників і підвищує ефективність податкового контролю в Чернігівській області

Як ефективність застосованої методики податкового контролю в ГУ ДПС у Чернігівській області пропонується навести ключові результати податкової перевірки підприємств з ознаками ризиковості (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Показники ефективності податкового контролю діяльності підприємств з ознаками ризикованості в ГУ ДПС у Чернігівській області станом на 2024 р.

Джерело: сформовано на підставі [18]

Аналіз рис. 2.4 свідчить про активну роботу з виявлення та нейтралізації податкових ризиків в ГУ ДПС у Чернігівській області. Протягом року додатково забезпечено надходження до державного бюджету 71,5 млн грн ПДВ від підприємств, визнаних ризиковими, що свідчить про результативність

проведених перевірок і моніторингу діяльності суб'єктів господарювання. Загалом було ідентифіковано 211 підприємств із ознаками ризиковості, серед яких 23 мали підвищену ймовірність ухилення від сплати податків.

У межах реалізації заходів податкового контролю ГУ ДПС у Чернігівській області проведено 195 засідань комісій з розгляду питань відповідності платників критеріям ризиковості та підготовлено 13 доповідних записок для керівництва, що свідчить про системну аналітичну роботу управління. Зупинення лише 0,16% податкових накладних із ризиковою категорією демонструє ефективність запровадженого механізму моніторингу, який дозволяє запобігати схемним операціям без надмірного адміністративного тиску на бізнес. Сума виявлених ризиків неправильного декларування склала 283,5 млн грн, що підтверджує значний масштаб потенційних втрат бюджету, які були своєчасно попереджені працівниками ГУ ДПС у Чернігівській області. До відповідальності притягнуто 45 осіб, причетних до порушень податкового законодавства, що підкреслює дієвість контрольних заходів і рішучість керівництва ГУ ДПС у Чернігівській області у протидії ухиленню від сплати податків. Загалом результати засвідчують, що податковий контроль у Чернігівській області у 2024 р. був спрямований на підвищення прозорості діяльності підприємств, мінімізацію ризиків і зміцнення бюджетної дисципліни.

Ефективність методики податкового контролю, яку застосовує ГУ ДПС у Чернігівській області, підтверджується результативністю виявлення і нейтралізації податкових ризиків, зростанням надходжень до бюджету та посиленням фінансової дисципліни серед платників. Використання ризикоорієнтованого підходу дозволило працівникам ГУ ДПС у Чернігівській області зосередити увагу на підприємствах із найвищою ймовірністю ухилення від сплати податків, що сприяло оптимізації ресурсів і підвищенню ефективності перевірок. Застосування аналітичних, статистичних та експертних методів забезпечило комплексну оцінку фінансово-господарської діяльності платників, а системна робота з інформаційними базами даних надала можливість своєчасно виявляти порушення на етапі їх виникнення.

Результати діяльності ГУ ДПС у Чернігівській області демонструють, що поєднання сучасних аналітичних інструментів, електронного моніторингу та експертного аналізу сприяє зменшенню кількості схемного ПДВ, підвищенню рівня добровільної сплати податків і запобіганню ухиленню від оподаткування. Ефективність методики також полягає в збалансованості контролю – поєднанні превентивних, аналітичних і перевірочних заходів, що мінімізує адміністративний тиск на сумлінних платників і водночас забезпечує дієву протидію ризиковим суб'єктам. Загалом діяльність ГУ ДПС у Чернігівській області свідчить про результативність впровадженої методики як інструменту підвищення податкової безпеки та забезпечення стабільних надходжень до державного бюджету.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДПС У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІДПРИЄМСТВ З ОЗНАКАМИ РИЗИКОВАНOSTІ В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасні тенденції цифрової трансформації державного управління, зростання обсягів фінансової інформації та ускладнення схем ухилення від оподаткування зумовлюють необхідність модернізації підходів до податкового контролю. Отож, на рис. 3.1 наведено стратегію вдосконалення податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості.

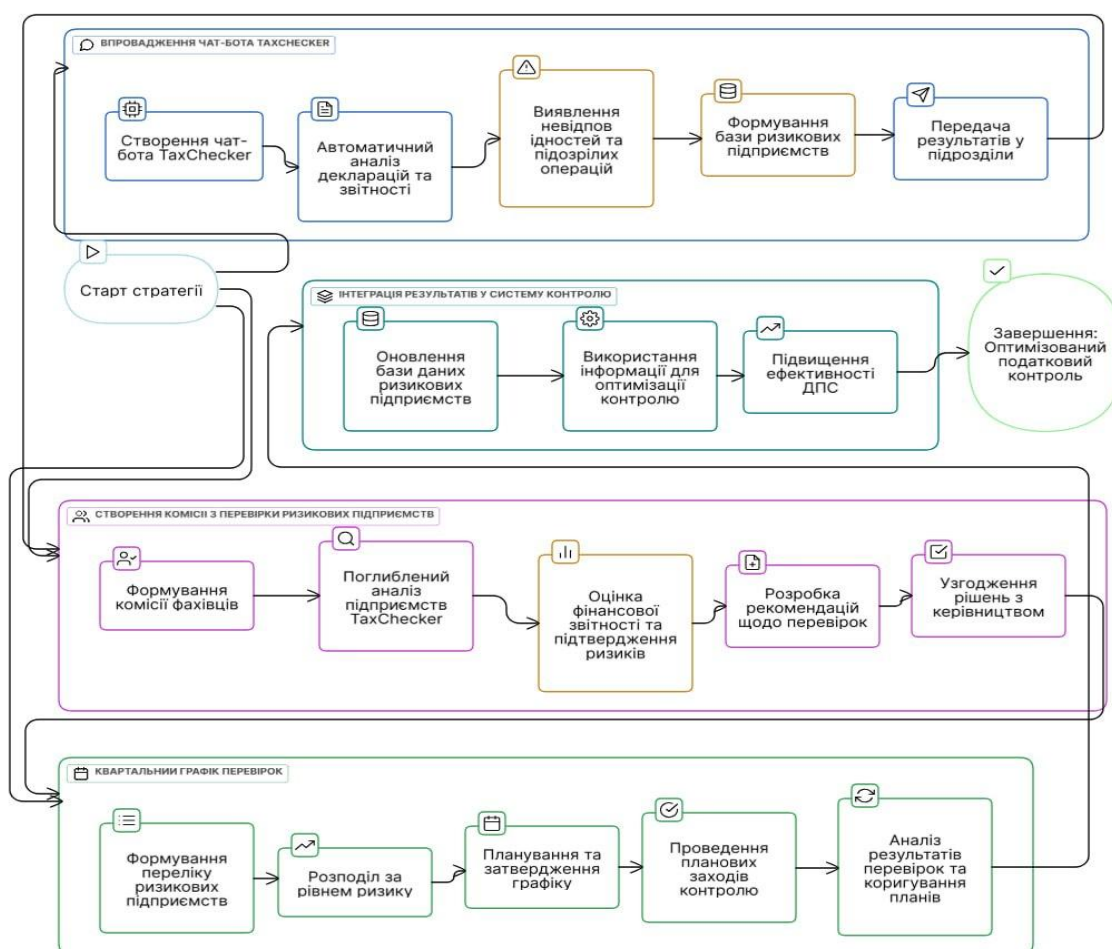

Рис. 3.1. Блок-схема комплексної стратегії вдосконалення податкового контролю діяльності підприємств з ознаками ризикованості в ГУ ДПС у Чернігівській області

Джерело: сформовано автором

Комплексна стратегія вдосконалення податкового контролю діяльності підприємств з ознаками ризикованості в ГУ ДПС у Чернігівській області передбачає впровадження низки взаємопов'язаних інструментів, серед яких ключову роль відіграють інтеграція інтелектуального чат-бота, створення спеціальної комісії з перевірки ризикових платників та запровадження квартального графіку перевірок. Основою цієї стратегії є автоматизація аналітичних процесів, зменшення рутинного навантаження на працівників ГУ ДПС у Чернігівській області, підвищення точності виявлення ризиків і забезпечення системності контрольних заходів.

Першим елементом стратегії є впровадження інтелектуального чат-бота TaxChecker, який працюватиме на основі технологій штучного інтелекту та машинного навчання. Основне його призначення полягає в автоматичному аналізі податкових декларацій і фінансової звітності, що подають підприємства. Основні функції TaxChecker наведено на рис. 3.2.

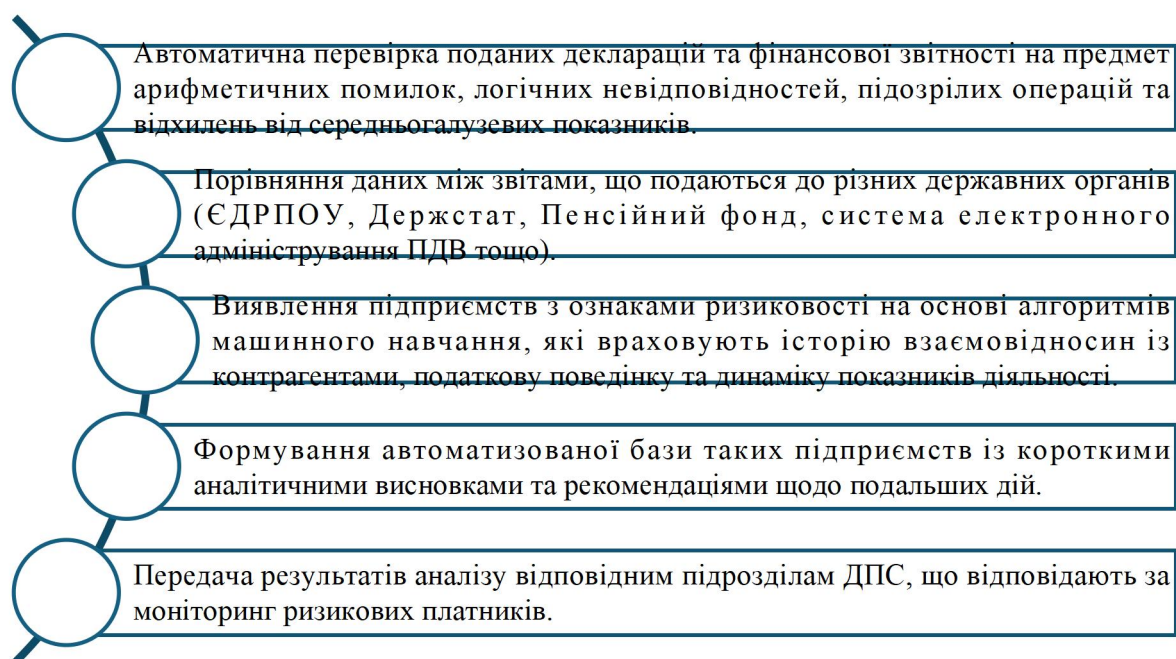

Рис. 3.2. Характеристика ключових функцій TaxChecker в контексті податкового контролю діяльності підприємств з ознаками ризикованості

Джерело: сформовано автором

Чат-бот буде здатний виявляти логічні невідповідності, арифметичні помилки, неточності у звітності та аномалії у фінансових показниках, які можуть свідчити про ризиковість діяльності. Крім цього, він здійснюватиме порівняння звітних даних між різними державними системами, що дозволить автоматично ідентифікувати розбіжності або потенційні схеми ухилення від оподаткування. На основі проведеного аналізу TaxChecker формуватиме базу підприємств із ознаками ризиковості та передаватиме результати відповідним структурним підрозділам ГУ ДПС. Такий підхід дає можливість значно прискорити процес виявлення проблемних платників, зменшити рутинну роботу інспекторів і підвищити якість контролю завдяки здатності ШІ виявляти приховані закономірності, які людина може пропустити.

Завдяки впровадженню «TaxChecker» в ГУ ДПС у Чернігівській області очікується:

- суттєве зменшення рутинного навантаження на інспекторів, що дозволить зосередитися на складних аналітичних та контрольних завданнях;
- підвищення точності визначення ризикових операцій, оскільки алгоритми ШІ здатні виявляти аномалії, які важко помітити людині;
- скорочення часу реагування на податкові ризики;
- формування єдиної централізованої системи аналізу даних.

На рис. 3.3. сформовано витрати на розробку та інтеграцію чат-бота «TaxChecker».

Рис. 3.3. Витрати на чат-бот «TaxChecker», грн

Джерело: сформовано на підставі [31]

Аналізуючи потенційні витрати на впровадження інтелектуального чат-бота «TaxChecker» у систему виявлення підприємств з ознаками ризиковості в ГУ ДПС у Чернігівській області, можна зазначити, що найбільша частка інвестицій припадає на розроблення індивідуального алгоритмічного діалогового модуля, здатного здійснювати автоматичний аналіз податкової звітності, адже вартість цього етапу становитиме близько 134,7 тис. грн. Загальна сума інвестицій очікувано становитиме 665,3 тис. грн, що є відносно помірною сумою для ГУ ДПС у Чернігівській області з огляду на масштаб подальших можливостей. Впровадження чат-бота забезпечить не лише додатковий канал обробки даних, але й стане ефективним інструментом автоматичного формування та оновлення бази підприємств із ознаками ризиковості, що підвищить своєчасність та точність податкового контролю в регіоні.

Другим напрямом комплексної стратегії є створення спеціальної комісії з аналізу підприємств, виявлених системою TaxChecker. До складу комісії доцільно включити спеціалістів податкового аудиту, експертів з фінансової аналітики, IT-фахівців та представників профільних підрозділів ГУ ДПС у Чернігівській області. Комісія здійснюватиме поглиблену оцінку ризикових підприємств, уточнюватиме виявлені індикатори ризику, досліджуватиме фінансові показники, перевірятиме інформацію про контрагентів і визначатиме ступінь ризиковості кожного суб'єкта господарювання. На основі цієї оцінки комісія готуватиме рекомендації щодо необхідності проведення документальних або фактичних перевірок чи подальшого моніторингу.

В табл. 3.1 наведено основні напрямки роботи комісії в контексті податкового контролю підприємств з ознаками ризиковості.

Аналізуючи дані табл. 3.1, слід відзначити, що спеціальна комісія виконуватиме комплексну та багаторівневу роботу, спрямовану на глибоку оцінку підприємств, визначених системою TaxChecker як потенційно ризикові. Її діяльність поєднуватиме перевірку достовірності даних, аналітичне

опрацювання фінансових показників, формування обґрунтованого профілю ризику та підготовку практичних рекомендацій для подальших контрольних дій, що в підсумку забезпечить підвищення точності і об'єктивності податкового контролю ГУ ДПС у Чернігівській області.

Таблиця 3.1

Характеристика основних напрямків роботи спеціальної комісії з аналізу показників підприємств з ознаками ризиковості, виявлених системою TaxChecker

Напрямок роботи	Характеристика
Первинна верифікація даних	Перевірка коректності інформації, наданої системою TaxChecker, уточнення показників та усунення технічних неточностей.
Поглиблений аналіз фінансової звітності	Детальне дослідження бухгалтерських і податкових даних підприємства, аналіз динаміки витрат, доходів, податкового навантаження та взаємовідносин із контрагентами.
Оцінка ризикових індикаторів	Перевірка наявності ключових ознак ризиковості: участь у штучних ланцюгах постачання, мінімізація податків, різкі коливання показників, сумнівні операції.
Формування ризикового профілю підприємства	Узагальнення даних аналізу, визначення рівня ризиковості (низький, середній, високий) та формування висновків щодо потенційних порушень.
Підготовка рекомендацій для контрольних підрозділів	Визначення доцільності проведення документальної чи фактичної перевірки, або продовження моніторингу; підготовка пропозицій щодо заходів впливу.
Співпраця з іншими підрозділами ГУ ДПС	Обмін інформацією з аудиторськими, аналітичними та юридичними відділами для забезпечення комплексного підходу до оцінки ризиків.
Удосконалення критеріїв ризиковості	Аналіз результатів роботи та внесення пропозицій щодо оновлення ризикових критеріїв відповідно до нових схем ухилення та тенденцій у платіжній поведінці підприємств.

Джерело: сформовано автором

Третім важливим елементом стратегії є запровадження щоквартального графіку перевірок суб'єктів господарювання, які мають ознаки ризиковості. Перелік підприємств для контролю формуватиметься на основі даних, отриманих від чат-бота та спеціальної комісії, що дозволить підвищити обґрунтованість планування контрольних заходів. Підприємства розподілятимуться за рівнями ризику, що забезпечить пріоритетність перевірок та оптимальний розподіл ресурсів між підрозділами ГУ ДПС у Чернігівській

області. Регулярний квартальний моніторинг сприятиме системності контролю, підвищенню прозорості перевіркової діяльності та зміцненню податкової дисципліни серед платників. Отримані результати перевірок аналізуватимуться та використовуватимуться для подальшого уточнення ризикових критеріїв та вдосконалення методики виявлення проблемних підприємств в ГУ ДПС у Чернігівській області.

Отже, запропонована стратегія для ГУ ДПС у Чернігівській області має на меті об'єднати роботу інтелектуального чат-бота, діяльність спеціальної комісії та систематичний графік перевірок, що в підсумку створить комплексну модель податкового контролю, яка поєднує автоматизацію, аналітику та експертний підхід. Реалізація цієї стратегії дозволить зменшити людський фактор, прискорити обробку даних, підвищити об'єктивність рішень та забезпечити більш ефективну протидію податковим ризикам у Чернігівській області.

ВИСНОВКИ

В процесі написання кваліфікаційної роботи була досліджена тема податкового контролю підприємств з ознаками ризикованості на прикладі Головного управління ДПС у Чернігівській області та виконано всі зазначені завдання.

Обґрунтовано, що податковий контроль для підприємств із ознаками ризику – це цілісна система управлінських і правових дій, яка забезпечує дотримання законодавства і запобігає ухиленню від оподаткування. У роботі узагальнено наукові підходи до його сутності та ролі в протидії тіньовій економіці і підтриманні фінансової стабільності держави. Уточнено поняття податкового ризику як імовірності невиконання податкових обов'язків. Окреслено склад органів, що здійснюють контроль, і показано залежність результативності перевірок від якості критеріїв ризику. Запропоновано алгоритм глибокого аналізу фінансової та податкової звітності для формування профілю ризиковості платника.

Представлено інституційний портрет ГУ ДПС у Чернігівській області, його структуру та ключові функції, а також проаналізовано динаміку надходжень у 2022–2024 роках. Виявлено зростання ПДВ і податку на прибуток, зниження рентної плати та коливання ПДФО, що пов'язано з релокацією бізнесу, відновленням діяльності та змінами у видобутку. Показано внесок контрольних і моніторингових заходів у підвищення фіскальної дисципліни. Підтверджено, що завдяки злагодженій структурі й використанню ІТ-інструментів управління забезпечує більш керовані податкові потоки в регіоні.

Розкрито організаційні засади ризик орієнтованого контролю відповідно до Національної стратегії доходів та чинних критеріїв ризиковості. На матеріалі 2022–2024 років показано перехід від посиленого моніторингу до цільових перевірок і блокування схемного ПДВ. Надано класифікацію видів перевірок і

груп платників та обґрунтовано зсув до аналітично превентивної моделі. Підтверджено, що регулярна аналітика забезпечує оперативне управління ризиками, а диференціація періодичності перевірок за рівнями ризику дозволяє раціонально використовувати ресурси.

Сформовано методику контролю ризикових платників, яка поєднує нормативні процедури, інструменти управління ризиками та методи аналізу даних. Описано використання статистичного аналізу, підходу доходи витрати, експертних суджень, моделювання та методу аналогів. Впорядковано джерела інформації, зокрема внутрішні бази ДПС, Єдиний реєстр податкових накладних, дані інших органів і контрагентів. Визначено послідовність роботи від ідентифікації та відбору до документального дослідження і постконтролю. Доведено ефективність підходу за рахунок додаткових надходжень, зменшення схемного кредиту з ПДВ та зростання добровільної сплати.

Запропоновано стратегію вдосконалення контролю з використанням технологій штучного інтелекту. Ключовими елементами є впровадження чат бота TaxChecker для автоматичного аналізу звітності і виявлення аномалій, створення міжфункціональної комісії для поглибленої верифікації ризиків та запровадження квартального графіка перевірок на основі ризикових профілів. Обґрунтовано очікувані результати у вигляді скорочення рутинної роботи, швидшого реагування, точнішого відбору та формування єдиної аналітичної бази. Оцінені витрати на розробку та інтеграцію визнано помірними порівняно з потенційними бюджетними вигодами. Зроблено висновок, що поєднання автоматизації, експертної оцінки і регулярного моніторингу підвищить прозорість і стійкість податкової системи регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панасейко, І., Панасейко, С., & Панасейко, М. (2025). Податковий контроль як інструмент реалізації податкової політики в умовах макроекономічної нестабільності. *Економіка та суспільство*, (72). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-114> (дата звернення 02.11.2025)
2. Грищук Г.В., Чепіль С.О. Податковий контроль як інструмент протидії тіньовій економіці в Україні. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки. Випуск 2 (74). 2024. С.100-107. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/74-13> (дата звернення 02.11.2025)
3. Китайчук Т.Г. Перспективи та недоліки радикальної податкової реформи. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-26> (дата звернення 02.11.2025)
4. Смирна К.В. Основні проблеми системи оподаткування України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-132> (дата звернення 02.11.2025)
5. Табенська Ю.В., Томнюк Т.Л., Грицюк І.В., Пріоритети розвитку державного податкового менеджменту. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-68> (дата звернення 02.11.2025)
6. Євтушенко Н. Податкові ризики та система керування ними / Н. Євтушенко. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій. 2016. № 6. С. 68–77.
7. Гончарова Р.А. Аналіз податкового навантаження в системі оцінювання якості податкової політики держави. Вісник СумДУ. *Серія Економіка*, № 3, 2021, С. 203–210.
8. Коровій В.В. Система податкового регулювання в умовах трансформаційної економіки. *Бізнес Інформ*, № 5, 2021, С. 359–364.
9. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-

VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 15.10.2025)

10. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 15.10.2025)

11. Наказ Державної податкової служби України № 444 від 09.06.2023 "Про затвердження Методики проведення перевірок загальних положень податкового контролю". Офіційний вісник України, 2023. URL: <https://document.vobu.ua/doc/20105> (дата звернення 15.10.2025)

12. Державна податкова служба України. Офіційний сайт. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення 15.10.2025)

13. Open Budget. Податкові надходження. (2025) URL <https://openbudget.gov.ua/analytics/incomes> (дата звернення 15.10.2025)

14. Про затвердження Порядку формування плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків: Наказ Міністерства фінансів України від 2 червня 2015 р. № 524 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0751-15>. (дата звернення 16.10.2025)

15. Державна фіскальна служба України. (2018). *Критерії ризиковості платника податку та критерії ризиковості здійснення операцій, перелік показників та коефіцієнтів, що визначають позитивну податкову історію платника податку*. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/postanovi-kabinetu-ministr/73073.html> (дата звернення 16.10.2025)

16. Матвійчук Л., Олійник Л. Податкове навантаження вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану: методичний аспект. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки, 2022, № 3, С. 192–198.

17. Сушкова, О. Є. (2017). *Вдосконалення підходу до ідентифікації ризикових платників податків*. Мукачівський державний університет. UDC

336.22.

https://www.researchgate.net/publication/344865579_Vdoskonalenna_pidhodu_do_i_dentifikacii_rizikovih_platnikov_podatkiv (дата звернення 17.10.2025)

18. Головне управління ДПС у Чернігівській області. (2025). *Головне управління ДПС у Чернігівській області*. URL: <https://opendatabot.ua/c/44094124> (дата звернення 17.10.2025)

19. Головне управління ДПС у Чернігівській області. (2025). *Положення та структура Головного управління ДПС у Чернігівській області*. URL: <https://ch.tax.gov.ua/dfs-u-regioni/golov-upr/struktura/> (дата звернення 17.10.2025)

20. Головне управління ДПС у Чернігівській області. (2024). *Звіт про виконання плану роботи Головного управління ДПС у Чернігівській області на 2024 рік*. URL: <https://ch.tax.gov.ua/diialnist/plani-ta-zviti-roboti/876902.html> (дата звернення 18.10.2025)

21. Порядок формування плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків Наказ Міністерства фінансів України від 02.06.2015 № 524 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 26.03.2018 № 386) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-15#Text> (дата звернення 06.11.2025)

22. Мисник Т. Г., Безкровний О. В., Романченко Ю. О. Податкові ризики: характеристика та шляхи мінімізації . *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 6. С. 158-166.

23. Наказ ДФС України від 27.07.2015 №543 «Про забезпечення комплексного контролю податкових ризиків з ПДВ». URL: <https://tax.gov.ua/data/files/266726.doc> (дата звернення 06.11.2025)

24. Про забезпечення комплексного контролю податкових ризиків з ПДВ затверджено наказом ДПС України від 28 липня 2015 року № 543 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0543872-15#Text> (дата звернення 06.11.2025)

25. Міністерство фінансів України. (2018). *Наказ про затвердження Критеріїв ризиковості платника податку, Критеріїв ризиковості здійснення*

операцій та Переліку I показників, за якими визначається позитивна податкова історія платника податку. URL: <https://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/9375-03.07.18.pdf> (дата звернення 14.11.2025)

26. Кабінет Міністрів України. (2023). *Розпорядження про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року № 1218-р*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-p#Text> (дата звернення 14.11.2025)

27. Верховна Рада України. (2011). *Податковий кодекс України* (Відомості Верховної Ради України (ВВР), №13–14, №15–16, №17, ст.112). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 14.11.2025)

28. Кабінет Міністрів України. (2024). *Постанова про реалізацію експериментального проекту щодо функціонування системи управління податковими ризиками (комплаєнс-ризиками) в Державній податковій службі № 854*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854-2024-p#n27> (дата звернення 15.11.2025)

29. Головне управління ДПС у Чернігівській області. (2022). Звіт про виконання плану роботи Головного управління ДПС у Чернігівській області на 2022 рік. URL: https://ch.tax.gov.ua/data/material/000/564/678650/Zv_t_GU_2022_r_k_CHern_g_v.pdf (дата звернення 15.11.2025)

30. Головне управління ДПС у Чернігівській області. (2023). Звіт про виконання плану роботи Головного управління ДПС у Чернігівській області на 2023 рік. URL: https://ch.tax.gov.ua/data/material/000/631/752071/Zv_t_GU_DPS_u_CHern_g_vsk_y_oblast_za_2023_r_k.pdf (дата звернення 15.11.2025)

31. Kumo. AI Chatbot Development Cost In 2025: Pricing & Key Factors. Kumo. 2025. URL: <https://www.kumohq.co/blog/ai-chatbot-development-cost> (дата звернення 16.11.2025)